

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Diana MEŠKAUSKIENĖ

**EMIGRACIJOS STRUKTŪROS IR POVEIKIO EKONOMIKAI
VERTINIMAS LIETUVOS PAVYZDŽIU**

Magistro darbas

SANTRAUKA

Diana Meškauskienė

Emigracijos struktūros ir poveikio ekonomikai vertinimas Lietuvos pavyzdžiu

Magistro darbas.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama migracijos proceso samprata, jos pagrindiniai elementai. Aptariama jos esmė, rūšys, tipai. Teorinėje dalyje pateikiamos pagrindinės emigracijos atsiradimo priežastys ir lemiantys veiksniai. Pateiktos įvairios teorijos, kurios paaiškina migracijos procesus. Šiame darbe buvo siekiama išsiaiškinti, kaip emigracija įtakoja Lietuvos ekonomiką ir pagrindinius ekonominius rodiklius, koks ryšys yra tarp šių kintamųjų. Buvo analizuota Lietuvos gyventojų migracijos mastai 2005 – 2010 m., pasirinktos „tikslų“ šalys, Lietuvos emigrantų pagal amžių, lytį ir išsilavinimą mastai. Siekiant įvertinti kaip migracijos mastai veikia Lietuvos ekonomikos rodiklius, atlikta tarpusavio priklausomybės analizė. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

SUMMARY

Diana Meškauskienė

Evaluation of emigration structure and influence on economics by the example of Lithuania

The Master's work

The conception of migration process and its main elements have been analyzed in the final Master's work. The essence, sorts and types have been discussed. Moreover, the main origin reasons of emigration and determination actions have been represented in the theoretical part of the work. Furthermore, various theories, which explain migration processes, have been presented in the work. The aim of this work is to find out how emigration influences Lithuanian economics and the main economical indexes and what kind of relation is between these alternates. Migration amount 2005 – 2010 of Lithuania inhabitants have been analyzed, the “purpose” countries have been chosen according to the age, sex and education of Lithuania emigrants. The analysis of interdependence has been prepared in order to evaluate how migration amounts influence indexes of Lithuania economics. Finally, conclusions and recommendations have been given at the end of the Master's work.

TURINYS

Įvadas.....	5
1. EMIGRACIJOS STRUKTŪROS IR POVEIKIO EKONOMIKAI TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1. Emigracijos sąvoka	7
1.1.1. Emigracijos formos, tipai ir rūšys.....	8
1.1.2. Pagrindinės emigraciją aiškinančios teorijos	10
1.2. Emigracijos atsiradimo priežastys ir lemiantys veiksniai	12
1.3. Emigracijos poveikio ekonomikai vertinimas.....	16
1.4. Emigracijos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimo metodika	21
2. EMIGRACIJOS STRUKTŪROS IR POVEIKIO EKONOMIKAI VERTINIMAS LIETUVOS PAVYZDŽIU	23
2.1. Emigracijos ir jos struktūros Lietuvoje analizė.....	23
2.2. Emigracijos poveikio ekonominiams rodikliams vertinimas	31
2.2.1. Emigracijos poveikio darbo užmokesčiui tyrimas.....	32
2.2.2. Emigracijos poveikio nedarbui tyrimas	33
2.2.3. Emigracijos poveikio gyventojų skaičiui tyrimas.....	38
2.2.4. Emigracijos poveikio BVP tyrimas	39
2.2.5. Emigracijos poveikio vartojimui tyrimas.....	42
3. EMIGRACIJOS PROGNOZAVIMAS IR MAŽINIMO GALIMYBĖS	45
3.1. Emigracijos srautų mažinimas ir emigravusiųjų grįžimo skatinimas.	45
3.2. Ekonominės emigracijos reguliavimo strategija.	51
IŠVADOS	53
LITERATŪRA	55
Priedai	61
1 priedas. Vidutinis metinis gyventojų skaičius (mln.)	
2 priedas. Deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos srautai (tūkst.)	
3 priedas. Tarptautinė migracija 2005 – 2010 m.	
4 priedas. Emigrantai, deklaruotą išvykimą pagal lytį	
5 priedas. Emigrantai pagal išsilavinimo lygį Lietuvoje	
6 priedas. Vidutinės vartojimo pajamos ir išlaidos vienam ūkio nariui (litai)	
7 priedas. Bendras vidaus produktas ir Bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui	
8 priedas. Lietuvos emigrantai pagal būsimą gyvenamąją vietą (valstybę) 2005 – 2010 m (tūkst.)	
9 priedas. Emigrantai, nedeklaruotą išvykimą pagal išvykimo priežastį 2005 - 2010 m. palyginti su bendru emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičiumi, proc.	
10 priedas. Užimti šalies gyventojai, pagal išsilavinimą (tūkst.).	
11 priedas. Ekonominių rodiklių ir emigracijos mastų 2005 – 2010 m. tarpusavio priklausomybė	
12 priedas. Lietuvos emigrantai deklaruotą išvykimą pagal amžiaus grupes 2005 – 2010 m (tūkst.)	
13 priedas. Ekonominių rodiklių priklausomybės nuo emigracijos mastų	

Paveikslai

1 pav. Emigracijos rūšys	9
2 pav. Emigraciją įtakojantys veiksniai	14
3 pav. Emigracijos poveikio vertinimas	18
4 pav. Emigracijos srautai (tūkst. žmonių) 2005 – 2010 m	24
5 pav. Deklaruoti ir nedeklaruoti emigracijos srautai (tūkst. žmonių) 2005 – 2010 m	25
6 pav. Tarptautinė migracija 2005 – 2010 m	26
7 pav. Legaliai emigravę Lietuvos gyventojai pagal lytį 2005 – 2010 m	27
8 pav. Emigrantai pagal išsilavinimo lygį Lietuvoje 2005 – 2010 m	28
9 pav. Lietuvos emigrantai deklaravę išvykimą pagal amžiaus grupes 2005 – 2010 m	29
10 pav. Lietuvos emigrantai pagal būsimą gyvenamąją vietą (valstybę) 2005 – 2010 m	30
11 pav. Emigrantai, nedeklaravę išvykimo pagal išvykimo priežastį 2005 - 2010 m. palyginti su bendru emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičiumi, proc.	31
12 pav. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, Lt.	31
13 pav. Nedarbo lygis (proc.)	33
14 pav. Nedarbo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų	34
15 pav. Bedarbiai, statistikos departamento duomenimis ir registruoti darbo biržoje, tūkst.	35
16 pav. Lietuvos bedarbių skaičiaus priklausomybė nuo emigracijos mastų	35
17 pav. Gyventojų užimtumas (tūkst.)	36
18 pav. Užimtumo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų	37
19 pav. Užimti šalies gyventojai, pagal išsilavinimą (tūkst.)	37
20 pav. Vidutinis metinis gyventojų skaičius (tūkst.)	38
21 pav. Bendras vidaus produktas (mln.Lt)	39
22 pav. Bendrojo vidaus produkto priklausomybė nuo emigracijos mastų	40
23 pav. BVP, tenkantis vienam šalies gyventojui (Lt)	41
24 pav. BVP vienam gyventojui priklausomybė nuo emigracijos mastų	41
25 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos ir pajamos vienam ūkio nariui (Lt)	42
26 pav. Vidutinės vartojimo pajamos vienam ūkio nariui priklausomybė nuo emigracijos mastų	43
27 pav. Tipinio emigranto iš Lietuvos 2010 m. portretas	43
28 pav. Ekonominės migracijos reguliavimo strategija – tikslai, uždaviniai, priemonės	52

Lentelės

1 lentelė. Emigracijos sąvokos apibrėžimai	8
2 lentelė. Emigracijos priežastis aiškinančios teorijos	11
3 lentelė. Stūmimo ir traukos veiksniai	12
4 lentelė. Trumpalaikės ir ilgalaikės emigracijos trūkumai	19
5 lentelė. Trumpalaikės ir ilgalaikės emigracijos privalumai	21
6 lentelė. Svarbiausios emigrantų sugrįžimą skatinančios priemonės	47

Įvadas

Tyrimo pavadinimas. Emigracijos struktūros ir poveikio ekonomikai vertinimas Lietuvos pavyzdžiu.

Tyrimo aktualumas. Emigracija yra sudėtinga ir aktuali problema. Įvairius emigracijos aspektus yra nagrinėję nemažai autorių: Stulgienė, Daunorienė (2009), Čiarnienė, Kumpikaitė, Taraškevičius (2009), Butkus, Matuzevičiūtė (2009), Dapkus, Matuzevičiūtė (2008), Urbonavičienė, Tvaronavičienė (2008), Martinaitis, Žvalionytė (2007), Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2006), Adomėnas (2006), Sipavičienė (2006), Kazlauskienė (2006), Gruževskis (2004, 2006). Darbo jėgos mobilumo galimybes, kaip priemonę užimtumui didinti bei migracijos priežastis, tyrė R. M. Kanter (1994), įvardijęs ekonominio pranašumo skirtumus kaip esminius darbo jėgos migracijos motyvatorius. Nepasitenkinimas bendra ekonomine situacija Lietuvoje, atsispindi įvairiuose mokslininkų tyrimuose (Čiužo A., 2007; Dokšaitės D., 2008; Matiušaitytės R., 2003; Briedytės J., 2008; Šalaševičiūtės R., 2006 ir kt.) ir įvardijama kaip vienas iš pagrindinių emigraciją skatinančių veiksnių. Statistikos departamento duomenimis (2008) 2007 m. beveik 70 procentų emigrantų turėjo tikslą dirbti kitoje šalyje, o 2006 m. tokių asmenų sumažėjo iki 63 procentų.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare ir pradėjus glaudžiau įsilieti į bendrą ekonominę ir socialinę erdvę, įvairūs išoriniai veiksniai pradėjo daryti vis didesnę įtaką vidinei ekonominei, socialinei ir politinei šalies aplinkai. Dabartiniai migracijos procesai yra viena iš spartėjančios integracijos pasekmių. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos ataskaitoje apie tarptautinę migraciją (2007) pabrėžiama, jog emigracijos srautai iš Lietuvos yra didžiausi iš visų ES šalių. Per pastaruosius dešimt metų emigravo 204,7 tūkst. šalies gyventojų, imigravo – 64,2 tūkst. t. y. 140,5 tūkst. žmonių emigravo daugiau negu imigravo. Remiantis Statistikos departamento leidinyje „Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2011“ pateiktais duomenimis, 2010 m. iš Lietuvos emigravo 83,2 tūkst. šalies gyventojų, tai 61,2 tūkst. daugiau negu 2009 m. Vidutiniškai per metus 1000 gyventojų teko 25,3 emigranto (2009 m. – tik 6,6). 2010 m. 85 procentai 15 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų prieš išvykdami nedirbo vienus metus ir ilgiau (2009 m. – 81 %).

Tyrimo problema. Lietuvos gyventojų migracija laikoma viena rimčiausių grėsmių šalies demografiniai raidai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui. Sparčiai kintančių aplinkos sąlygų kontekste, tikslinga analizuoti emigracijos poveikį ekonomikai, kadangi emigracija siejama su darbo rinkos būkle - gyventojų užimtumo, nedarbo, pajamų lygiu, socialinėmis garantijomis, taip pat bendra šalies ūkio ir socialine būkle, žmonių gyvenimo lygiu ir kt. Išskirti šių veiksnių įtaką darbo jėgos emigracijai ir grįžtamąjį emigracijos poveikį šalies ekonomikos rodikliams galima tik iš dalies, kadangi atitinkami veiksniai ir procesai veikia kartu ir yra susiję.

Visose literatūrose, emigracijos tema, dažniausiai kalbama apie tai, kad šį reiškinį skatina finansinės priežastys. Finansinės priežastys užima kone pačią esminę vietą emigracijos priežasčių skalėje. Tačiau tai ne vienintelis motyvas, kuris skatina žmones savo ateitį kurti svetimuose kraštuose. Norėdami geriau suvokti patį emigracijos reiškinį bei surasti šios problemos sprendimo galimybių, mes turime įdėmiau pažvelgti į šią problemą ir kur kas išsamiau išanalizuoti motyvus, skatinančius jos augimą. Prie finansinių priežasčių labai dažnai prisideda ir savirealizacijos, karjeros perspektyvų, geresnių darbo sąlygų, mokymosi, tobulėjimo priežastys.

Tyrimo objektas. Emigracijos struktūra ir poveikis Lietuvos ekonomikai.

Tyrimo tikslas – atlikti emigracijos struktūros ir poveikio ekonomikai vertinimą Lietuvos pavyzdžiu bei pateikti perspektyvas.

Tyrimo uždaviniai:

- apžvelgti ir susisteminti literatūrą atskleidžiančią emigracijos struktūros ir poveikio ekonomikai teorinius aspektus;
- atlikti 2005-2010 metų Lietuvos emigracijos struktūros bei dinamikos analizę ir įvertinti emigracijos poveikį Lietuvos ekonomikai;
- įvertinus emigracijos poveikį Lietuvos ekonomikai, numatyti emigracijos perspektyvas.

Tyrimo metodika ir metodai. Konceptualios dalies nagrinėjimui surenkama, susisteminama, grupuojama, analizuojama, lyginama, ieškoma analogijų, grafiškai vaizduojama ir apibendrinama Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė literatūra. Analitiniam tyrimui atlikti pasirinkti metodai: indukcija, dedukcija, grafinis analizuojant emigraciją ir ją įtakojančius ekonominius rodiklius, pasitelkiant struktūros ir dinamikos eilučių analitinių rodiklių skaičiavimas. Koreliaciniams ryšiams tarp kintamųjų nustatyti pasitelkiamas statistikos tyrimo – tiesinės koreliacijos metodas.

Hipotezė – emigracijos srautas turi įtakos šalies nedarbo lygiui ir darbo užmokesčiui.

Magistro baigiamojo darbo apimtis 61 puslapių, pateikta 28 iliustracijų, 6 lentelių, 13 priedų.

1. EMIGRACIJOS STRUKTŪROS IR POVEIKIO EKONOMIKAI TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Emigracijos sąvoka

1948 m. priimtoje Jungtinių Tautų „Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje“ buvo apibrėžta žmogaus teisė judėti. N. Grybauskienė (2004) teigia, kad „kiekvienas žmogus turi teisę laisvai kilnotis ir laisvai pasirinkti savo gyvenamąją vietą kiekvienoje valstybėje“ ir „kiekvienas žmogus turi teisę išvažiuoti iš kiekvienos šalies, įskaitant savąją, ir grįžti į savo šalį“. Iš esmės nebėra vieno emigracijos apibrėžimo. Šiuo metu emigracija suprantama gerokai plačiau. Konkrečiame nacionalinio lygmens politiniame, socialiniame, ekonominiame kontekste emigracijos apibrėžimai labai varijuoja (Maslauskienė, Stankūnienė, 2007). V. Kačerauskas pažymi, kad migracija nėra naujas reiškinys. Migracija, ypač ekonominė, jau turi daugiau nei trijų šimtmečių istoriją [27].

A. Maslauskienė ir V. Stankūnienė (2007) pateikia įvairių užsienio autorių emigracijos sąvokos apibrėžimus, pvz., Stockwell Groat (1984) ir Daugherty Kammeyer (1995) emigraciją apibūdina kaip „individų ar grupių persikėlimą iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, turint tikslą naujoje vietovėje pasilikti pakankamai ilgą laiką“. Petersen Petersen (1986) teigia, kad „emigracija yra asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu“, Moiseenko (1994) – „gyvenamosios vietos keitimas visam ar tam tikram laikui kertant teritorines ribas“. Įvairūs autoriai pateikia skirtingus emigracijos apibūdinimus (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Emigracijos apibrėžimai

Autorius, metai	Apibrėžimas
E. Urbonaitė (2007)	išvykimas iš šalies ar atvykimas į ją iš užsienio šalies, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų ar dėl kitų ekonominių priežasčių.
R. Matiušaitytė (2005)	emigracija – žmonių judėjimas iš
G. Kasnauskienė (2006)	emigracija – tai persikėlimas, kai kertamos administracinės tam tikrų teritorijų (miestų, rajonų, valstybių) ribos.
V. Vaitkevičiūtė (2007)	emigracija – žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas valstybes dėl ekonominių, politinių, religinių priežasčių.
Tarpatautinių žodžių Žodynas (2005)	Emigracija – žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas šalis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis [3; 34] šaltiniais

Kaip matyti iš 1 lentelės, emigracijos apibūdinimai nėra identiški, tačiau juose vyrauja keli pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos pakeitimas), laiko (persikėlimas tam tikram laikui) ir tikslo (siekiant didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo sąlygų) dimensijos.

Pasak Weiss (2003), per pastaruosius keletą dešimtmečių technologijų ir komunikacijų progresas labai išplėtė gyventojų mobilumo / migracijos galimybes. Globalizacija praėjusiame dešimtmetyje labai pakeitė migracijos procesus, sąlygojo teritorinių persikėlimų / migracijos tipų įvairovę.

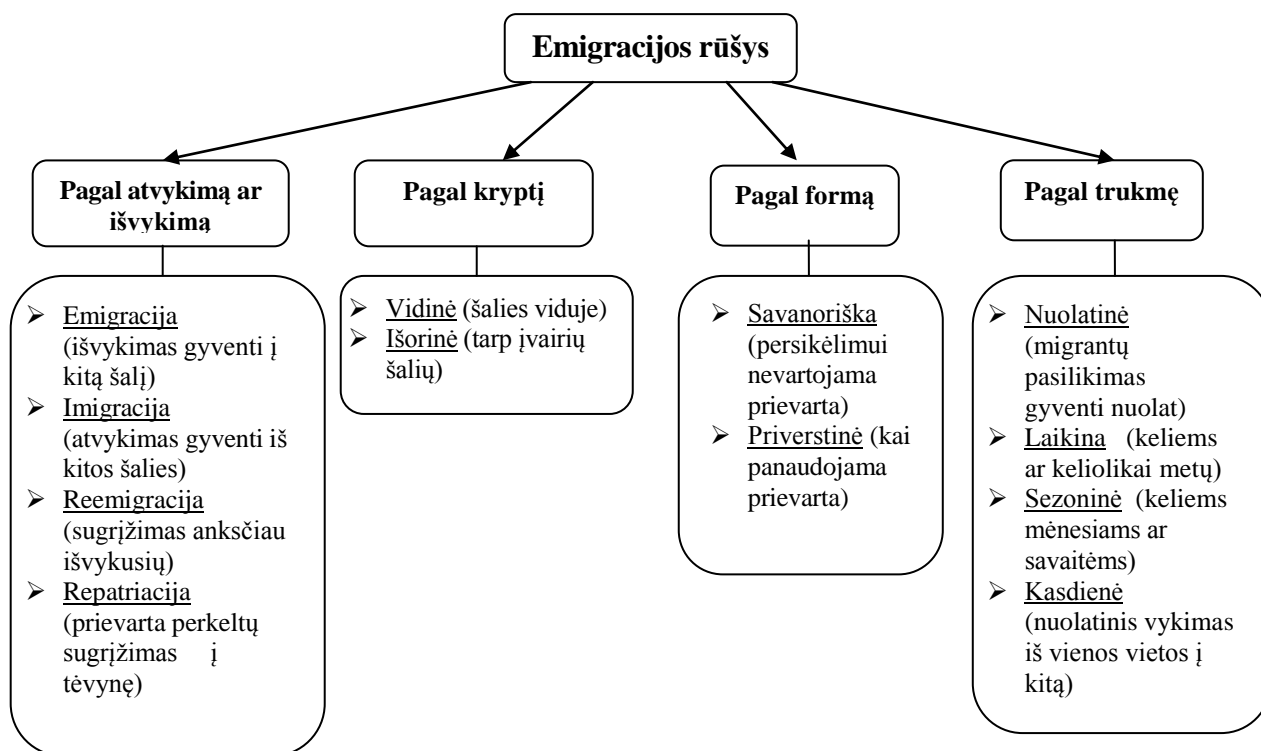
Norint patikslinant emigracijos apibrėžimą, reikėtų pažymėti, jog emigravusiais laikomi tik tie žmonės, kurie deklaravo savo išvykimą iš šalies. Žmonės, gyvenę užsienyje nors ir daugelį metų, tačiau oficialiai apie tai nepranešę ir keletą sykių per metus grįžtantys, nelaikomi emigrantais ir statistikoje neatsispindi [53].

Apibendrinant galima teigti, kad daugelis autorių emigraciją apibrėžia kaip gyvenamosios vietos pasikeitimą dėl tam tikrų, dažniausiai dėl geresnių sąlygų ar kitų ekonominių, socialinių, religinių ir kt. priežasčių.

1.1.1. Emigracijos formos, tipai ir rūšys

Kaip ir daugelyje Vidurio ir Rytų šalių, Lietuvoje vykstanti politinė, socialinė ir ekonominė raida padarė esminį poveikį tarptautinės migracijos procesui. Pastovų gyventojų prieaugį dėl migracijos iš buvusios Sovietų Sąjungos (vidutiniškai 6-8 tūkst. žmonių per metus) pakeitė masinė emigracija. Pirmieji narystės Europos Sąjungoje metai rodo, kad emigracijos mastas ne tik nesumažėjo, bet net ir išaugo (Sipavičienė, 2006).

Emigracijos rūšys pateiktos 1 paveiksle.

1pav. Emigracijos rūšys

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis [18] šaltiniu

Kaip matyti emigracijos rūšys buvo įvairios (1 pav.). G. Kasnauskienė (2006) migraciją skirsto taip:

- *Darbo jėgos emigracija*. Darbo jėgos emigracija gali būti apibūdinama, kaip darbingų žmonių persikėlimas iš vienu valstybių į kitas dėl tam tikrų ekonominių ir kitokių priežasčių. Viena iš aplinkybių, kai pasireiškia darbo jėgos migracija yra tada, kai visuomenėje egzistuoja tam tikra socialinė situacija, kurioje žmonių poreikiai yra patenkinami bent jau minimaliai. Jei žmonių minimalūs poreikiai nėra patenkinami, jie migruoja ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų, geresnio darbo ar išsilavinimo.

- *Šeimų migracija*. Šeimų emigracija. Šeimų susijungimo strategija, dešimto dešimtmečio pradžioje turėjusi tik užuomazgas, laikinai migracijai virstant *de facto* emigracija, tampa vis reikšmingesnė: prie pirmųjų migrantų, įsikūrusių užsienyje, prisijungia jų šeimos nariai, o neretai ir kiti giminės ar draugai. Tikimybė, kad tokie emigrantai, ypač jų vaikai, sugrįš, yra menka.

Ji yra sudedamoji socialinė darbo jėgos, taip pat ir priverstinės emigracijos dalis, nes migrantų šeimų nariai atvyksta pas imigrantus į jų naująsias šalis.

- *Priverstinė migracija*, kai sprendimą emigruoti priima kiti asmenys, neatsižvelgiant į to asmens norus arba dėl išorinių priežasčių veikimo.

R. Kirpaitis, B. Romikaitytė (2005) dar išskiria tokias darbo jėgos migracijos formas:

pagal emigracijos kryptis (emigracija iš besivystančių ir buvusio socialistinio bloko šalių į išsivysčiusias industrines šalis; emigracija tarp pačių išsivysčiusių industrinių šalių; emigracija tarp pačių besivystančių šalių; aukštos kvalifikacijos darbuotojų emigravimas iš pramoninių šalių į besivystančias šalis; darbo jėgos emigracija iš besivystančių šalių į buvusio socialistinio lagerio šalis).

J. Guščinskienė (2011) išskiria tokius pagrindinius emigracijos tipus:

- ✓ *Prievartinė*, kai valstybė ar kitos institucijos skatina migraciją tam tikrais savo veiksmais (pvz.: disidentų, nusikaltėlių ir t.t.).

- ✓ *Skatinama*, kai emigranto valia yra pavaldi kitų valiai pvz., yra priklausantis nuo korporacijos geografinės padėties pasikeitimų. Darbuotojas neturi kitos išeities, todėl turi keliauti kartu su kompanija).

- ✓ *Primityvi*, kai emigraciją skatina ekologinis spaudimas (natūralių išteklių išsekvojimas, badas).

- ✓ *Laisva*, kai emigranto valia yra pagrindinis veiksnys.

- ✓ *Masinė*, kai tarptautinė masinė emigracija (pvz., nekvalifikuotos darbo jėgos judėjimas. Dažniausiai tai yra laikinas darbo jėgos persikėlimas).

- ✓ *Grižtamoji*, kai grįžtama į tą pačią geografinę vietą, kur emigrantas anksčiau gyveno.

- ✓ *Grandininė*, tai įprastas elgesio būdas, kai individai migruoja tam tikrose geografinėse ribose, kuriose jau gyvena jų giminės ar draugai ir kurie yra emigravę iš tų pačių vietų.

R. A. Grižas (2000) išskiria tokias emigracijos pagal trukmę rūšis:

1. *Laikinoji darbo jėgos migracija*, kai buvimo laikas kitoje šalyje ribojamas nuo vienerių iki šešerių metų.

2. *Švytuoklinė darbo jėgos migracija* dažniausiai apima tuos darbininkus ir specialistus, kurie vienai dienai arba daugiadienei pamainai vyksta dirbti į kitą šalį, grįždami po darbo dienos arba daugiadienės pamainos atgal į savo šalį.

3. *Sezoninė darbo jėgos migracija* yra susijusi su veikla tose ūkio šakose, kurios turi sezoninį pobūdį (žemės ūkis, žuvininkystė, statyba, turizmo paslaugos ir pan.).

Pastaruoju metu smarkiai pakito tarptautinės emigracijos tipai. Atsirado naujo pobūdžio vadinamoji nereguliari emigracija - trumpalaikės išvykos į užsienį prekybos, įsidarbinimo tikslais, nelegali emigracija ir t.t. Šios naujos emigracijos formos įgauna vis platesnį mastą ir svarbą, tuo tarpu statistiškai vis dar yra fiksuojama tik ilgalaikė (nuolatinė) emigracija (V. Kačerauskas).

Apibendrinant šį poskyrį galime sakyti, kad pagrindinės emigracijos rūšys skirstomos pagal pagal trukmę, kryptį, atvykimą bei išvykimą ir formą. Emigracijos procesas yra kintantis, kuris įgyja vis naujas ir įvairias formas.

1.1.2. Pagrindinės emigraciją aiškinančios teorijos

Migracijos priežastims aiškinti yra skirtos pagrindinės migraciją aiškinančios teorijos: neoklasikinė, migracijos sistemų, migracijos tinklo, dviguba (angl. dual) darbo rinkos, pasaulio sistemų ir kt., kurias pirmasis suformulavo Ravenstein'as, teigdamas, kad „svarbiausios migracijos priežastys yra ekonominės“. Jo idėjos tapo vėlesnių migracijos teorijų pagrindu ir pasitvirtina šiuolaikiniame gyvenime. Migracijos teorijas nagrinėjo Ravensteinas'as, Tedaro, Borjas, Lee ir kiti (Zlotnik, 2006; Massey, 1993; Weiss, 2003, Goetz, 1999; Sassen, 1991).

Autoriai S. Castles, M. Miller (2007) emigracijos priežastims aiškinti yra skirtos pagrindinės emigraciją aiškinančios teorijos (žr. 2 lent.).

2 lentelė

Emigracijos priežastis aiškinančios teorijos

Teorijos pavadinimas	Emigracijos priežastis
Neoklasikinė ekonomikos teorija	Skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse.
Dviejų darbo rinkų teorija	Egzistuoja pavojingų, mažai apmokamų darbų, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai, tad imasi emigrantai.
Migracijos tinklo teorija	Aiškinamas emigracijos procesas kaip save generuojantis veiksnys.
Migracijos sistemų teorija	Tai makro ir mikro struktūrų tarp dviejų teritorijų rezultatas.
Pasaulio sistemų teorija	Emigraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis 22; 4; 24; 37 šaltiniais.

Todaro, Borjas ir kt. neoklsikinės ekonomikos teoriją pristatė septintame – aštuntame praėjusio šimtmečio dešimtmečiuose. Ši teorija išskiria deterministinių/veiksnių bei tikimybinį/ elgsenos migracijos priežasčių bei pasekmių aiškinimą. Weiss, (2003) nuomone, makrolygmens požiūriu neoklasikinė migracijos teorija tiria struktūrinius veiksnus, mikrolygmeniu – individo elgseną.

Neoklasikinė ekonomikos teorija. Emigraciją veikia „stūmimo“ ir „traukos“ jėgos. Pagrindinis makroekonominis emigracijos veiksnys yra darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose. Remiantis šia teorija pajamų skirtumui sumažėjus prarandamos paskatos migracijai ir ji mažėja (Kripaitis, R., Romikaitytė, B.).

Kasnauskienė G, (2006) teigia, kad „ankstyvąją stūmos ir traukos teoriją, kuri remiasi Ravenšteino dėsniais, 1966 m. sukūrė Everetas Ly. E. Ly nustatė keturis bendruosius veiksnus, kurie buvo svarbūs emigracijos hipotezėje. Stūmos ir traukos atvykimo ir išvykimo vietų veiksniai yra užimtumo galimybių įvertinimas, gyvenimo sąlygos, klimatas, kultūrinis gyvenimas, laisvalaikio leidimo galimybės bei išlaidos“.

3 lentelė

Stūmimo ir traukos veiksniai

Stūmimo veiksniai		Traukos veiksniai	
Dideli mokesčiai	Bloga sveikatos priežiūra	Gera sveikatos priežiūra	Politinis prieglobstis
Nedarbas	Šeimos narių gausėjimas	Geresnis klimatas	Santuoka
Brangi nuoma	Prasta švietimo sistema	Didesnis darbo užmokestis	Paaukštinimas
Karas	Persekiojimas	Siūloma daugiau galimybių	Geresnis gyvenimo lygis
Politinė suirutė	Pilietiniai neramumai	Geresnis išsilavinimas	Geresnės socialinės garantijos
Gamtos stichijos	Diskriminacija	Derlingos žemės	Propaganda
Netektys	Sunkumai grįžti	Asmeninė laisvė	Giminės
Skurdas	Mažos pajamos vienam gyventojui	Kultūrinis suderinamumas	Geresnė infrastruktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Kasnauskienė, 2006

Kaip teigė Kvainauskaitė V. (2004) „darbo jėgos migracijos potencialas atsiranda tada, jeigu vienoje šalyje egzistuoja stūmimo veiksniai, o kitoje – traukos veiksniai (žr. 3 lent.). Paprastai traukos veiksnys susiformuoja imigracijos šalyje, kurioje aukštesnis išsivystymo lygis ir palankios darbo sąlygos traukia darbo jėgą iš silpniau ekonomiškai išsivysčiusių šalių, ir atvirkščiai: stūmimo veiksnys kyla emigracijos šalyje, kur žemas išsivystymo lygis, blogos darbo rinkos sąlygos (pvz., užimtumo perspektyvų stoka, nedarbas, mažos pajamos) tarsi išstumia darbo jėgą iš šalies ieškoti geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų kitur“.

Pasak Douglas S. Massey (1993), „dviejų darbo rinkų teorija teigia, jog valstybėje egzistuoja

dvi darbo rinkos: pirmoji – suteikianti aukštas pajamas, išsilavinusiems vietiniams gyventojams skirta darbų rinka; antroji – pavojingų, mažai apmokamų darbų, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai, rinka. Todėl tokias darbo vietas užima emigrantai“.

Migracijos tinklo teorija. Ji emigracijos srautus aiškina kaip save generuojantį veiksnių – emigrantai suteikia ne tik informacijos apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes, pateikia savo patirtis, bet ir patys savanoriškai ar kaip komercinę paslaugą suteikia informaciją ar teikia kitas paslaugas. Augant emigrantų skaičiui mažėja ir migracijos sąnaudos – randasi ir pinga legalūs ar nelegalūs migracijos keliai; komunikacija su išvykimo valstybe; pinigų persiuntimo procedūros ir kt. [33].

Kaip teigia Castles S. Miller M. (2003), „migracijos sistemų teorija – emigracija – tai makro ir mikro struktūrų tarp dviejų teritorijų sąveikos rezultatas. Makro struktūromis laikomi – instituciniai veiksniai, mikro struktūros tai pačių emigrantų įsitikinimai, praktikos ir tinklai. Šie du lygmenys jungiasi įvairiais tarpiniais mechanizmais. Šiuo metu populiarūs ši teorija pripažįsta, kad kartais sunku atskirti mikro ir makro lygmenis ir įvardyti jų sąveiką, ir kad dažnai sąveika persidengia“.

Emigracijos teorijos aiškina, kodėl, kur ir kaip žmonės migruoja, kokios priežastys skatina pakeisti nuolatinę gyvenimo vietą ar laikinai ieškoti kitos gyvenimo ar darbo vietos. Daugelis Lietuvos ir užsienio autorių išskiria neoklasikinę ekonomikos, dviejų darbo rinkų, migracijos tinklo, migracijos sistemų, pasaulio sistemų teorijas.

1.2. Emigracijos atsiradimo priežastys ir lemiantys veiksniai

Norint tinkamai įvertinti, kaip emigracija įtakoja šalies ekonomiką, svarbu identifikuoti priežastis bei veiksniai, kurie sąlygoja šio proceso augimą. Tam, kad išsiaiškinti migracijos priežastis yra skiriama daug dėmesio bei atliekama nemažai tyrimų. Pagrindinė to priežastis yra ta, kad žinant motyvus, kurie skatina šalies gyventojus emigruoti, galima ieškoti tinkamų priemonių šiam procesui reguliuoti. Teigiama, kad emigraciją įtakoja daugelis veiksnių.

A. Sipavičienė (2006) išskiria tris pagrindines veiksnių grupes: politines, socialines ir ekonomines:

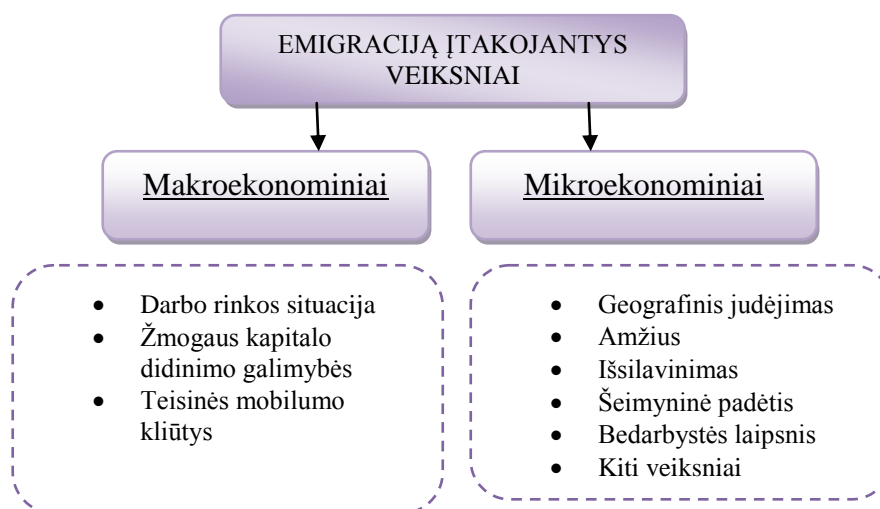
- Politiniai veiksniai galimi tokie: emigracijos politikos liberalizavimas; šalies politinės orientacijos kitimas. Galimi ir kiti aspektai.
- Socialiniai veiksniai: nesaugumo jausmas (fizinio bei socialinio), perspektyvų nematymas.
- Ekonominiai veiksniai: atlyginimų skirtumai, ilgas pereinamasis ekonomikos raidos laikotarpis, silpna socialinė sistema, augantis nedarbo lygis, mažos pragyvenimo pajamos vienam

šalies gyventojui, didelė mokesčių našta ir pan. manoma, kad ekonominiai motyvai turi didžiausią reikšmę emigracijos augimui.

Ekonominio ir socialinio poveikio požiūriu migraciją sąlygoja įvairių veiksnių grupės. R. Matiušaitytė (2003) pateikia tokią veiksnių klasifikaciją:

- Mikroekonominiai veiksniai (amžius, lytis, šeima, išsilavinimas, kvalifikacija, pajamos, turtas, transakciniai kaštai);
- Makroekonominiai veiksniai (darbo rinkos situacija, žmogaus kapitalo didinimo galimybės, teisinės mobilumo kliūtys);
- Neekonominiai veiksniai (kultūra, kalba, mentalitetas, religija, politinė situacija, informuotumas).

V. Kvainauskaitė (2004) išskiria dvi pagrindines emigracijos priežastis, t.y. makrolygio ir mikrolygio emigracijos veiksnius. 2 paveiksle pateikti pagrindiniai veiksniai, kurie įtakoja emigraciją.

2 pav. Emigraciją įtakoiantys veiksniai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis R. Kirpaičiu ir B Romikaitytė (2005), V. Daugėla, A. Kazlauskienė, V. Snieška (2000), R. Matiušaitytė (2003), bei V. Kvainauskaite(2004).

Taigi, pats svarbiausias makroekonominis veiksnys, įtakoiantis migraciją yra šalies darbo rinkos situacija. Remiantis atliktais tyrimais, kaip teigia R. Matiušaitytė (2003), emigracijos mastas atitinkamai didėja, augant šalies nedarbo lygiui bei augant laisvų darbo vietų skaičiui svetur. JAV atliktas tyrimas parodė, jog bedarbių emigravimo tikimybė daug didesnė nei dirbančiųjų. Kita priežastis lemianti migraciją yra darbo užmokesčio skirtumas. Svarbu pastebėti, kad kuo labiau išsilavinę, kvalifikuoti asmenys, tuo labiau jie linkę migruoti, nes paprastai gerai moka užsienio kalbas, o aukštos kvalifikacijos darbo jėga paklausi visose šalyse, ir yra didesnė tikimybė gauti aukštesnį atlyginimą bei perspektyvas karjerai. Perspektyvoje galima numatyti, kad, kuo labiau bus suartinami ES šalių teisiniai bei kiti reikalavimai, kuo labiau bus naudojama viena - anglų kalba, tuo labiau migruos aukštos kvalifikacijos darbo jėga. Kitas makroekonominis veiksnys, yra

žmogaus kapitalo didinimo galimybė. Teigiama, kad žmogiškasis kapitalas susideda iš sugebėjimų generuoti pajamas, žinių bei sukauptos patirties. Investuojant į žmoniškąjį kapitalą galima padidinti galimas pajamas ateityje. Tai yra tam tikra auka šiandien, siekiant geresnio rytojaus.

Teisinės mobilumo kliūtys. Teisiniai migracijos ribojimai bei atstumai tarp šalių pakankamai stipriai įtakoja darbo jėgos migraciją. Skiriamos dvi priežastys, dėl kurių didėjant atstumams didėja ir kaštai. Pirmoji tai, kad gauti reikalingą informaciją apie įsidarbinimą svetur gali būti sudėtinga ir pakankamai brangu. Antra, pinginiai kaštai kelionėms pirmyn bei atgal, artimųjų lankymas, o taip pat ir psichologiniai persikėlimo kaštai atitinkamai didėja, didėjant atstumui. Todėl, pastebima, kad gyventojai labiau linkę migruoti į arčiau esančias užsienio šalis.

Mikroekonominių veiksnių, kurie įtakoja emigraciją, autoriai išskiria daugiau. Vienas iš jų – tai geografinis judėjimas. Šio veiksnio esmė yra ta, kad teoriškai šalies gyventojas migruos iš mažo užmokesčio vietų į tas, kur galimybės užsidirbti yra didesnės. Kitas veiksnys – amžius. Amžius vienas svarbiausių veiksnių apsprendžiančių, kas migruoja. Dažniausia migruojama jauname amžiuje. Kaip teigia G.R. Ehrenberg ir S.R. Smith, tai 20-24 metų amžiaus jaunuoliai. Vyresni, pavyzdžiui 32 metų amžiaus gyventojai migruoja gerokai mažiau – vidutiniškai 8 procentai iš visų paliekančių šalį. Tuo tarpu dar vyresni (47 metų amžiaus) gyventojai šalį palieka dar rečiau (Ehrenberg, G.R., Smith, S.R., 1996) Jaunų žmonių migraciją galima paaiškinti dviem variantais. Pirma, kuo jaunesnis asmuo, tuo didesnis grąžos potencialas iš žmogiškojo kapitalo investicijų. Antra, manoma, kad didelė migracijos kaštų dalis yra psichologinė, kitaip tariant nuostoliai susiję su draugų atsisakymu, visuomeninių ryšių nutraukimu. Kuo jaunesnis asmuo, tuo šie nuostoliai santykinai mažesni, kadangi jis dar nėra pakankamai įsitvirtinęs suaugusiųjų pasaulyje (Ehrenberg, G.R., Smith, S.R., 1996). Trečias makroekonominis veiksnys yra išsilavinimas. Išsilavinimas geriausiai parodo, kas migruoja kiekvienoje amžiaus grupėje. Kuo išsilavinimas aukštesnis, tuo didesnė migravimo tikimybė. Kuo išsilavinimas žemesnis, tuo sunkiau susirasti gerą darbą nacionalinėje darbo rinkoje. Tokiu atveju dažnai naudojama migracija, kaip būdas užsitikrinti sau didesnę atlyginimą. Šeimyninė padėtis. Didėjant šeimos dydžiui, didėja ir potencialūs migracijos kaštai. Manoma, kad turintys šeimą šalies gyventojai migraciją renkasi rečiau, negu, kad vieniši darbo rinkos dalyviai. Visi šie teiginiai yra pagrįsti empyriniais tyrimais, kurie ir parodė, kad šeimos nesukūrę asmenys labiau linkę persikelti; jei šeimoje dirba žmona, tai mažina migracijos tikimybę; kuo ilgesnė yra žmonos darbinė patirtis, tuo mažesnė tikimybė, kad šeima persikels gyventi kitur, ir be abejo, migracijos tikimybę mažina mokyklinio amžiaus vaikai (Ehrenberg, G.R., Smith, S.R., 1996).

Bedarbystės laipsnis. Niekam nekyla abejonių, kad bedarbystė įtakoja emigracijos srautus. Asmuo, neturintis darbo įvertina galimybę įsidarbinti „namuose“ bei galimybę išvykti ieškoti darbo į užsienį. Tačiau, tas išvažiavimas iš šalies ne visada yra toks didelis, kaip galiame tikėtis, kai sprendimus priima daugiausiai vyresnio amžiaus išsilavinę darbuotojai, arba bedarbystės pašalpos

yra pakankamai didelės.

Kiti veiksniai. Migraciją gali įtakoti ir daugybė kitų, anksčiau neaptartų veiksnių. Vienas tokių gali būti nekilnojamo turto (pavyzdžiui - namo) turėjimas. Kitas neaptartas veiksnys gali būti įvairių šalių reguliuojama migracijos politika (kurios įsileidžia imigrantus, o kurios ne). Yra daugybė kitų veiksnių, kurie arba skatina arba riboja žmonių migracijos mastą. Svarbus migracijos tyrimų aspektas yra emigracijos veiksnių vertinimas. Galima teigti, kad žmonės migruoja tikėdamiesi, jog jų gyvenimas naujoje vietovėje bus geresnis. Tai leidžia teigti, kad vienu metu emigraciją lemia dvejopi veiksniai: išstumiantys iš vietovės, kurioje asmuo konkrečiu momentu gyvena (išstumiantys/stūmos veiksniai), ir pritraukiantys - į vietovę, kur asmuo ketina migruoti (pritraukiantys/traukos veiksniai) [33].

Teoriniu lygmeniu analizuojant emigracijos procesus, galima būtų išskirti keturias pagrindines veiksnų, skatinančių tarptautinę migraciją, grupes [40]:

- a) struktūriniai veiksniai, kurie skatina emigraciją besivystančiose visuomenėse;
- b) struktūriniai veiksniai, kurie pritraukia imigrantus išsivysčiusiose industrinėse visuomenėse;
- c) veikėjų, kurie reaguoja į šiuos veiksnius migruodami į užsienio šalis, motyvai, tikslai ir siekliai;
- d) socialinės ir ekonominės struktūros, kurios iškyla sujungdamos siunčiančias bei priimančias visuomenes.

Ekonominiu požiūriu emigracija yra atsakas į ekonomines galimybes geriau gyventi, kurios keičiasi priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų (pvz., darbo užmokesčio skirtumų). Emigracija negali būti vertinama vienareikšmiškai: viena vertus tai galimybės šaliai, į kurią migruojama (augantis darbo jėgos skaičius), kita vertus, galimybės šaliai, iš kurios migruojama (nedarbo lygio mažėjimas) [27].

Aptariant emigracijos procesus, dažniausiai kalbama tik apie ekonominę migraciją ar politinio prieglobsčio ieškojimą. Tačiau pirmiausia pilietinės visuomenės institutas (2005) dėmesį atkreipia į tai, kad emigracija toli gražu nėra vien ekonominis procesas. Tiriant ir vertinant migraciją, itin svarbus ir socialinis bei kultūrinis aspektai. Deja, šių aspektų sąvoką temdo tai, kad gyvenimo būdas, tradiciškai laikytas socialiniu - kultūriniu būsenos aspektu, paverčiamas ekonominės, materialios būsenos atributu ir simboliu [54].

Migracijos, kaip ir bet kurio sprendimo, priežastys, motyvai, jų tarpusavio ryšys bei sąlyginė kiekvieno motyvo vertė yra individuali. G. Kasnauskienė (2006) išskiria tokius pagrindinius emigracijos motyvus:

- ✓ rinkos netobulumas - dėl blogai veikiančių kapitalo rinkų migrantus siunčiančiose šalyse, potencialūs emigrantai gali turėti nepakankamai gerą priėjimą prie vietinio kapitalo;
- ✓ santykinės pajamos - "investavimas" į emigraciją suteikia galimybę namų ūkiams

pagerinti savo santykinės pajamas tarp tam tikrų socialinių grupių. Šios keturios prielaidos padeda susikurti potencialaus emigranto paveikslą;

✓ laukiamos pajamos - būdai padidinti pajamas - emigracija ir emigrantų finansiniai pervedimai, kuriuos gauna jų namų ūkiai.

✓ rizika - laikas, skiriamas emigracijai, sukelia pavojų namų ūkio pajamoms;

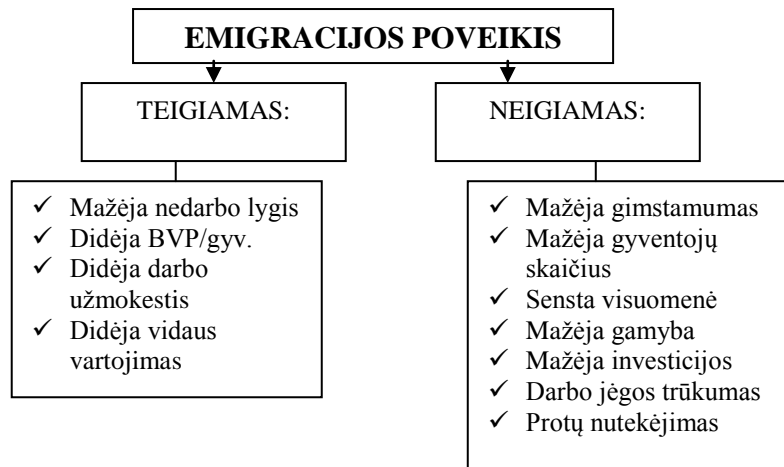
Priežasčių emigruoti į kitas šalis yra daug. Tai ekonominės, socialinės, politinės, demografinės, psichologinės. Gyventojų apsisprendimą migruoti, ar ne, lemia daugybė skirtingų veiksnių, kurie kiekvienam asmeniui yra individualūs. Atskirai išskirti įtaką migracijai yra pakankamai sunku, kadangi jie tarpusavyje susiję ir sąveikauja. Paprastai šalies gyventojai migruoja, norėdami esamą situaciją pakeisti geresne.

1.3. Emigracijos poveikio ekonomikai vertinimas

Žmogui persikeliant gyventi iš vienos vietos į kitą, vienokiu ar kitokiu būdu veikiamas visas jo gyvenimas. Kita vertus, bendruomenė, kurią šis žmogus palieka, ir bendruomenė, kurioje jis nori apsigyventi, irgi patirs šios emigracijos poveikį. O jeigu migruojančiųjų yra labai daug, tai pati visuomenės struktūra neišvengiamai pasikeis [3].

Emigracijos pasekmių tyrimams paprastai skiriama daug dėmesio, tačiau pasekmių vertinimas susiduria su sunkumais, į kuriuos būtina atsižvelgti ir vertinant emigracijos reiškinį, ir, svarbiausia, priimant viešosios politikos sprendimus. Emigracijos pasekmių vertinimas paprastai priklauso nuo emigracijos masto - kol emigracija nedidelė, reiškinys nenagrinėjamas, kintant emigracijos mastui dėmesio centre esančių problemų ratas kinta. Emigracijos pasekmių vertinimas priklauso nuo pasirinkto objekto, kuriam tos pasekmės matuojamos - individui, visuomenei, konkrečiai bendruomenei, valstybei, sistemai ir pan. [29].

Nagrinėjant emigracijos procesą galima išskirti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį visuomenei ir valstybei (žr. 3 pav.)

3 pav. Emigracijos poveikio vertinimas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis A. Blebiene (2006), A. Sipavičiene (2006), Pilietinės visuomenės institutu (2005), V. Kvainauskaite (2004).

Migracijos pasekmės patvirtina, kad migracija yra tiek teigiamas, tiek neigiamas reiškinys. Užsienyje įgyjamas išsilavinimas ir žinios, grįžtančios pajamos, investicijos, tarpkultūrinė gyvenimo ir darbo patirtis, užsienio kalbų žinios skatina šalies plėtrą, gerina ekonomikos ir gyvenimo sąlygas. Antra vertus, Lietuva – nedidelė valstybė, jeigu joje ir toliau mažės gyventojų, ir didelė emigracija ta menkės Lietuvos intelektualinis potencialas, bus prarandamos investicijos į žmones, lėtės technologinė pažanga, mokslo raida ir ekonomikos plėtra, didelė darbo jėgos stygius. Be to, ims nykti Lietuvos kultūra ir lietuvių kalba, kils įvairių socialinių problemų, spartės socialinė poliarizacija. Legalios emigracijos procesas be negatyvios įtakos valstybės socioekonominei aplinkai atlieka ir pozityvią funkciją – praplečia darbo jėgos pasirinkimo galimybes: padeda piliečiui rasti savo vietą visuomenėje, įgyti ekonominį savarankiškumą bei realizuoti savo siekius.

Kasnauskienė G. pateikia tokius emigracijos padarinius:

- Migracijos padariniai visuomenei. Gyventojų skaičiaus pokytis, visuomenės kultūros kitimas, galimas politinės pusiausvyros pakeitimas.
- Migracijos padariniai migrantams. Emigranto adaptacijos procesas. Jį įtakoja tokie adaptacijos veiksniai: kalba, religija, kultūra, migrantų lūkesčiai, šeima.

Kavaliauskaitė V. (2004) pateikia tokius neigiamus emigracijos aspektus:

- „protų nutekėjimo“ problema. „Protų nutekėjimas“ – kai aukštos kvalifikacijos žmonės nebegrįžta. „Protų praradimas“ – kai aukštos kvalifikacijos žmonės užsienyje dirba žemos kvalifikacijos darbus.
- Sumažėjęs gamybos veiksnių panaudojimas. santykinai didesnė kvalifikuotos darbo jėgos migracija gali pažeisti nusistovėjusį darbo organizavimą, todėl nekvalifikuotų asmenų nedarbas augs, kartu mažės bendrojo vidaus produkto gamybos apimtys, atsiras įtampa nekvalifikuotos darbo jėgos rinkoje.

- Namų ūkio išlaidų ir santaupų sumažėjimas. Pajamų ir santaupų išvežimas, susijęs su emigracija ir įsikūrimu svetur, tiesiogiai gali sumažinti namų ūkių išlaidas ir santaupas.

- Gamybos apimties ir pajamų vienam gyventojui sumažinimas. Išvykusių kvalifikuotų darbuotojų vietas ne visada užims kiti, nes tokių specialistų gali pritrūkti, o darbuotojų mokymas ir kvalifikacijos kėlimas ilgai trunka ir yra brangus. Dėl šių priežasčių BVP gamybos apimtys gali sumažėti, o technologinė pažanga sulėtėti.

- Vidutinio darbo jėgos kvalifikacijos lygio šalyje sumažėjimas. Kvalifikacijos lygio smukimui didelę reikšmę turi tai, kad, išvykus aukštos kvalifikacijos darbuotojams, į jų darbo vietas gali ateiti žemesnės kvalifikacijos žmonės.

Junevičius A. pažymi, jog kvalifikuotos darbo jėgos emigracija sukelia tokias neigiamas pasekmes:

- Sumažėjęs gamybos veiksmų panaudojimas;
- Gamybos apimties ir pajamų vienam gyventojui sumažėjimas;
- Namų ūkio išlaidų ir santaupų sumažėjimas;
- Pajamų diferenciacijos didėjimas.

Emigracija iš Lietuvos yra nevienareikšmis procesas, kurį sunku vertinti, tačiau daugiau ar mažiau sutariama, kad emigracijos pasekmės šiuo metu yra daugiau teigiamos: mažėja nedarbas, auga atlyginimai. Antra vertus, ilguoju laikotarpiu gali pasitvirtinti ir itin nepalankūs scenarijai. Neigiamas migracijos poveikis ekonomikai pateikiamas 4 lentelėje. „Kilmės“ valstybe vadinama šalis, iš kurios išvyksta emigrantai, „tikslas“ šalis – į kurią atvyksta emigrantai.

4 lentelė

Trumpalaikės ir ilgalaikės emigracijos trūkumai

	Poveikis „kilmės“ valstybei	Poveikis „tikslas“ valstybei
Trumpalaikės emigracijos	Socialinio draudimo einamojo finansavimo sumažėjimas; Staigus kaštų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga.	Išvežamos lėšos; Imigrantų vartojimas mažas, nes jie tikisi sukaupti lėšų ir grįžti į „kilmės“ valstybę.
Ilgalaikės emigracijos	Prarandamos lėšos, kurios buvo investuotos į žmogaus išsilavinimą; Prarandamas specialistas; Demografinės situacijos blogėjimas.	Asimiliaciniai iššūkiai ir su tuo susiję kaštai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis [25] šaltiniu

Geresnė išeitis valstybiniu požiūriu – trumpalaikė emigracija. Gyventojų emigracija siejama su daugeliu neigiamų ekonominių pasekmių. Vis labiau senstant visuomenei išsivysčiusiose Vakarų Europos valstybėse ir trūkstant kvalifikuotos darbo jėgos, su kuo susiduria pavyzdžiui ir JAV, jų vyriausybės atsigręžia į kvalifikuotą darbo jėgą besivystančiose valstybėse, kaip pavyzdžiui Baltijos šalyse, ir sukuria geresnes sąlygas šiai darbo jėgai privilioti. Tuo tarpu besivystančiose valstybėse, kurios negali konkuruoti darbo užmokesčiais su išsivysčiusiomis, ekspertai prognozuoja, jog per tam

tikrą laiką dėl kvalifikuotos darbo jėgos sumažėjimo gali sulėtėti ūkio plėtra [13].

Todėl galima teigti, kad praeito amžiaus antroje pusėje Vakarų valstybėms tapus imigracijos centru, formavosi neigiamos emigracijos socialinės, ekonominės, kultūrinės, politinės ir kt. pasekmės valstybėse, netenkančiose gyventojų [1]. Gyventojų migracijos trūkumai gali sukelti ne tik trumpalaikes, bet ir ilgalaikes pasekmes. Prie neigiamų emigracijos pasekmių galima priskirti tai, jog prarandamos lėšos, investuotos į žmonių išsilavinimą, prarandami specialistai, vis didėja kvalifikuotos darbo jėgos poreikis, vyksta „protų nutekėjimas“, kuris negali būti patenkintas dėl tokių darbuotojų stokos [34]. Dėl emigracijos atsiranda kvalifikuotos darbo jėgos trūkumo problema. Darbuotojų stygius, personalo paieškos ir kaita reikalauja iš įmonių papildomų sąnaudų, stabdo gamybą, ūkio ir ekonomikos plėtrą, o šiuos pokyčius skatinantys procesai nelėtėja. Todėl darbo jėgos trūkumas tampa didele našta šalies ekonomikai [26]. Darbuotojų praradimą įmonės siekia užpildyti naujais darbuotojais, tačiau bet kokia personalo kaita reikalauja papildomų sąnaudų ir pereinamuoju laikotarpiu rasti tinkamos kvalifikacijos darbuotojus arba tą kvalifikaciją suteikti. Neretai įmonės pačios imasi mokytį naujus darbuotojus, taip prarasdamos daug laiko [9].

Vykstančią emigraciją dėl darbo, ypač nelegalaus, galima prilyginti vadinamajam „protų švaistymui“, nes migrantai dirba dažniausiai tik kvalifikacijos nereikalingus ir su jų specialybe nesusijusius darbus. Daugelis imigrantų gyvena prastomis gyvenimo sąlygomis, nes jų tikslas – svetimose šalyse uždirbti kuo daugiau pinigų, kuo mažiau jų išleidžiant [1]. Ieškoti darbo, įskaitant nelegalų, užsienio valstybėse Baltijos šalių piliečius skatina nedarbo didėjimas šiose šalyse bei sugrįžusių migrantų sėkminga patirtis, taip pat gana teigiama ir tokį žingsnį pateisinanti viešoji nuomonė. Pavyzdžiui, Baltijos šalyse daugiau asmenų emigruoja nei imigruoja, ir migracijos saldo pastaraisiais metais yra neigiamas. Emigravę dirbti ar mokytis jauni žmonės dažnai taip ir nebegrįžta, o valstybė dėl šios priežasties netenka daug lėšų rengdama specialistus ir atiduodama juos turtingesnėms užsienio šalims [2].

Gyventojų emigracija gali sukelti ne tik neigiamų, bet ir teigiamų pasekmių šalies ekonomikai. Tad kyla klausimas, kuo emigracijos procesas gali būti naudingas šalims ekonominiu požiūriu. Trumpalaikės migracijos privalumai pateikiami 5 lentelėje.

Trumpalaikės ir ilgalaikės emigracijos privalumai

	Poveikis “kilmės” valstybei	Poveikis “tikslų” valstybei
Trumpalaikės emigracijos	• nedarbo lygio sumažėjimas; • emigrantų sugrįžimas su nauja patirtimi.	• sukuriamas BVP; • mokami mokesčiai;
Ilgalaikės emigracijos	Emigrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	• Užpildomos darbo vietos, kurios vietinių gyventojų tarpe nepageidaujamos. • Imigrantai linkę investuoti į savo gebėjimus ir prisitaikymą prie naujų sąlygų; • BVP didinimas, mokami mokesčiai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis [25] šaltiniu

Viena iš didžiausių teigiamą poveikį turinčių emigracijos pasekmių yra žymus nedarbo šalyje sumažėjimas. Mažėjant bedarbių skaičiui, mažėja ir socialinės paramos poreikis [6]. Įvairiais skirtingų autorių socialiniais – psichologiniais tyrimais įrodyta, jog tarp nedarbo ir nusikalstamumo yra tiesioginė koreliacija. Esant mažam nedarbo lygiui, tame pačiame regione paprastai sumažėja ir nusikalstamumo dydis. Todėl emigracija, nors ir netiesiogiai, stabdo nusikalstamumą [39].

Darbuotojų emigracija ir darbo jėgos pasiūlos mažėjimas sudaro sąlygas žymiai kilti atskirų sektorių darbuotojų atlyginimams, tai kartu paspartina ir vidutinio darbo užmokesčio kilimą. Atlyginimų kilimas sietinas ir su darbo jėgos trūkumu, ir su emigracijos prevencija – darbdaviai aktyviai siekia užkirsti kelią emigracijai ir yra skatinami darbuotojams pasiūlyti konkurencingus atlyginimus [31].

Didžioji dalis reemigravusių gyventojų užsienyje uždirbtus pinigus investuoja į vartojimo išlaidas ir nekilnojamąjį turtą toje šalyje, į kurią grįžta. Taip didėja žemės ir nekilnojamo turto paklausa. Padidėjus reemigrantų vartojimo išlaidoms, didėja valstybės mokestinės įplaukos, surenkamos iš netiesioginių mokesčių. Kita reemigravusių gyventojų dalis savo pajamas investuoja į naujo verslo kūrimą, kurio procese pasinaudojama įgytomis žiniomis ir patirtimi. To pasekoje, atsiranda naujos konkurencingos verslo šakos, kuriose diegiamos modernios naujovės, kuriamos naujos darbo vietos. Taip prisidedama prie šalies užimtumo didinimo [11].

Reemigracinės nuostatos atspindi polinkį grįžti, tačiau ketinimai grįžti yra sąlyginiai; jie veikiami daugelio veiksnių, tarp kurių stipriausiai pasireiškia geresnių darbo ir profesinės realizacijos sąlygų lūkesčiai. Šių sąlygų gerinimas gali stipriai sumažinti traukos į užsienį efektą ir vienkryptį „protų“ judėjimą [9]. Dėl emigracijos proceso didėjantys atlyginimai teigiamai veikia darbuotojus, tačiau įmonėms šis augimas turi daugiau neigiamų pasekmių. Neigiama didėjančių atlyginimų pasekmė įmonėms yra ta, jog kyla darbo jėgos sąnaudos. Šias sąnaudas įmonė priversta kompensuoti iš kitų šaltinių: mažinti investicijas, peržiūrėti atlyginimų dydžius perskirstant atlyginimus potencialiems migrantams, kuriuos įmonė nori išlaikyti ir kt. [31].

D. Šavareikienė, I. Matuzienė, S. Žičkienė pateikia trumpalaikės ir ilgalaikės emigracijos privalumus ir trūkumus. Geresnė išeitis valstybiniu požiūriu – trumpalaikė emigracija, kurios privalumai tokie: nedarbo lygio mažėjimas, migrantų su nauja patirtimi grįžimas, į kilmės šalį srūvantys pinigų srautai. Trumpalaikės emigracijos trūkumai: socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas, staigus atlyginimų didėjimas tuose sektoriuose, iš kur nuteka darbo jėga. Ilgalaikė migracija valstybei žalingesnė: prarandamos investuotos į žmonių išsilaavinimą lėšos, prarandami specialistai, blogėja demografinė padėtis. Kaip privalumai pažymėtinas grįžtančiųjų emigrantų įgyta patirtis ir kompetencija [54]. Išanalizavus teigiamas ir neigiamas emigracijos proceso sukeltas pasekmes, tikslinga atkreipti dėmesį į tai, kokiomis priemonėmis valstybė gali reguliuoti šį procesą.

Atlikus literatūros šaltinių analizę, galima daryti išvadą, kad su emigracijos procesu susiduria daugelis valstybių. Asmenų apsisprendimą migruoti lemia noras pagerinti savo gyvenimo sąlygas. Emigraciją įtakoja psichologiniai, socialiniai, demografiniai, kultūriniai, ekonominiai, politiniai, geografiniai bei kiti veiksniai. Kiekvienam emigrantui šios priežastys dažniausiai yra individualios. Emigracijos potencialas atsiranda tuomet, jei vienoje šalyje yra „stūmimo“, o kitoje – „traukos“ veiksniai. Šiame procese tiesiogiai dalyvauja trys pusės: migruojantysis, oficialioji valdžia, darbdavys, kurie migracijos procese atlieka skirtingą vaidmenį ir patiria skirtingas šio proceso pasekmes. Reikėtų pažymėti, kad migracijos procesas turi neigiamų ir teigiamų pasekmių tiek gyventojus atiduodančioms, tiek priimančioms valstybėms. Kiekviena valstybė, besirūpinanti savo ekonomika ir stengdamasi reglamentuoti gyventojų emigraciją, pasirenka tam tikrą migracijos politiką.

1.4 Emigracijos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimo metodika

Gyventojų emigracijos priežasčių ir ekonominių pasekmių analizės tyrimo būdai – tai būdai analizės antriniais šaltiniais apdoroti, susisteminti ir apibendrinti. Apdoroti statistiniai duomenys bus išdėstyti statistinėse lentelėse ir pavaizduoti grafiškai. Baigiamajame darbe lyginant, analizuojant reiškinių pasikeitimą laiko atžvilgiu bus naudojamos stulpelinės ir linijinės diagramos. Darbe bus nustatomi analizuojamų reiškinių tarpusavio ryšiai, kitimo tendencijos. Baigiamajame darbe bus naudojamos dinamikos eilutės, kurias galima vadinti statistinių dydžių seka, rodančią, kaip laikui bėgant, kinta ekonominis rodiklis. Naudojantis dinaminėmis eilutėmis, galima apskaičiuoti dinamikos eilučių analitinius ir apibendrintus (vidutinius) rodiklius. Skaičiuojant rodiklius, tas lygis, su kuriuo lyginama vadinamas baziniu, o kuris lyginamas su baziniu – lyginamuoju. Galima skaičiuoti rodiklius ir kai lyginimo bazė keičiasi, kai kiekvienos eilutės lygis lyginamas su prieš jį einančiu lygiu – tai grandininiai dinamikos rodikliai.

Magistro baigiamajame darbe bus skaičiuojami šie analitiniai rodikliai:

- Paprastas aritmetinis vidurkis;
- Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas);
- Absoliutinių padidėjimų (sumažėjimų) vadinamas dinamikos eilutės dviejų lygių skirtumas.

Jis rodo, keliais vienetais pasikeičia reiškinio lygis per tam tikrą laikotarpį ir gali turėti teigiamą arba neigiamą ženklą. Apskaičiuojamas grandininio ir baziniu būdu.

Šis rodiklis parodo pokytį procentine arba koeficientine išraiška, kai atskaitos pradžia prilyginama 100 proc. arba 1. Didėjimo (mažėjimo) tempas rodo, kiek kartų padidėjo ar sumažėjo lygis šio laikotarpio praėjusio laikotarpio atžvilgiu arba kiek procentų siekia esamo laikotarpio reiškinio lygis, lyginant su praėjusiu. Tai dviejų dinamikos eilučių santykis, skaičiuojamas grandininio bei baziniu būdu.

Po to atliekama emigracijos pasekmių ir emigracijos mastų koreliacinių ryšių analizė. Koreliacija – tai būdas, kuriuo reiškiamas rodiklių tarpusavio priklausymo pobūdis ir matuojamas jų sąryšis. Statistikoje, koreliacijos koeficientas yra vertinamas taip: labai stiprus ryšys tarp kintamųjų, jeigu $|r| \leq 0,3$; silpnas, jei $-0,5 < r \leq -0,3$ arba $0,3 < r \leq 0,5$; vidutinio stiprumo, jei $-0,7 < r \leq -0,5$ arba $0,5 < r \leq 0,7$; stiprus ryšys, jei $-0,9 < r \leq -0,7$ arba $0,7 < r \leq 0,9$; labai stiprus ryšys, jei $-1,0 < r \leq -0,9$ arba $0,9 < r \leq 1,0$. Kuo šis koeficientas artimesnis 1, tuo glaudesnis nagrinėjamų veiksnių ryšys.

Prie koreliacinės, regresinės analizės, skaičiuojamas ir determinacijos koeficientas, kuris lygus koreliacijos koeficiento kvadratui ir parodo, kiek procentų nagrinėjamo veiksnio išsibarstymo paaiškina regresijos lygtis. Pasak Pabedinskaitės A. (2005), „determinacijos koeficientas yra regresijos lygties kokybės matas. Jei reikšmė pakankamai didelė (0,6 ir daugiau), tai reiškia, jog į regresijos lygtį įtraukėme pagrindinius priklausomam kintamajam y įtaką darančius veiksnius“.

Ryšių glaudumą taip pat parodo tiesinės koreliacijos koeficientas.

Tiesinės koreliacijos koeficiento kitimo ribos yra nuo -1 iki 1. Jei apskaičiuotas koreliacijos koeficientas r mažesnis už nulį – nustatytas ryšys yra atvirkštinis – didėjant vienam kintamajam, kitas mažėja. Kai r didesnis už nulį, nustatytas ryšys yra tiesioginis – didėjant vienam kintamajam, kitas kintamasis taip pat didėja.

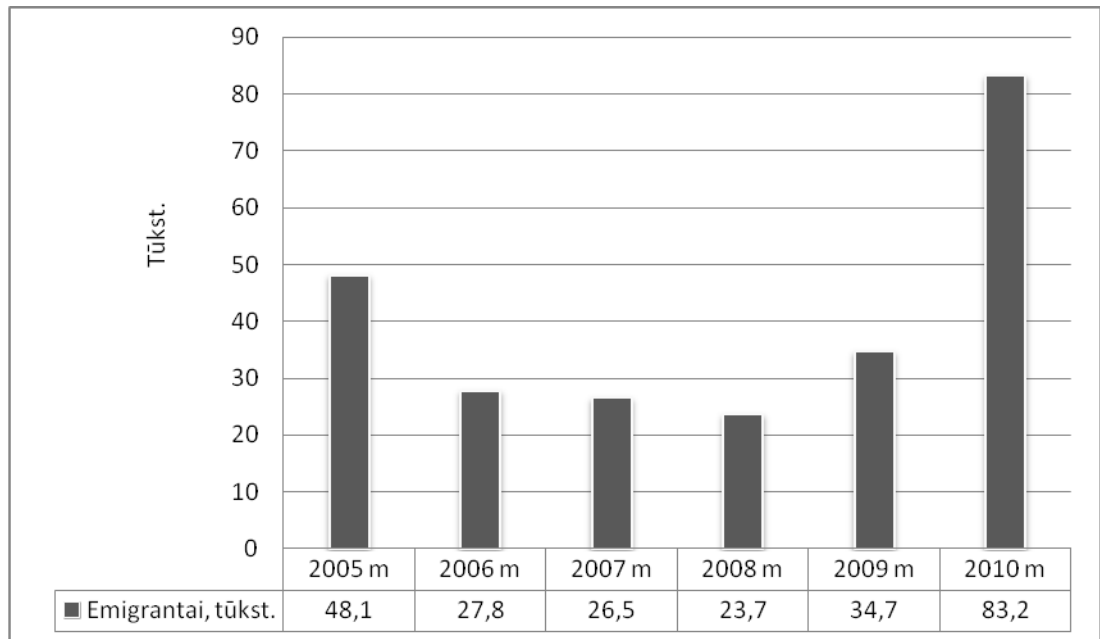
Visi aukščiau aprašytieji rodikliai tiriamajame darbe apskaičiuoti naudojantis „Microsoft Office 2010“ Excel programa.

Baigiamajame darbe priklausomybės bus atliekamos tik didžiausią įtaką emigracijai turintiems rodikliams, t.y. vidutinio metinio darbo užmokesčio, nedarbo lygio, bedarbių skaičiaus, BVP, vidutinėms vartojimo pajamos vienam ūkio nariui priklausomybės nuo emigracijos mastų. Regresinės koreliacijos bus atliekamos 2005 – 2009 metams, kadangi 2010 m. visi analizuojami rodikliai dėl ekonominio nuosmūnio ženkliai padidėję (neigiami), todėl regresinė koreliacija netiksli.

2. EMIGRACIJOS STRUKTŪROS IR POVEIKIO EKONOMIKAI VERTINIMAS LIETUVOS PAVYZDŽIU

2.1 Emigracijos ir jos struktūros Lietuvoje analizė

Panaikinus administracinius emigracijos iš Lietuvos ribojimus ir vis daugiau šalių atveriant sienas emigracija iš Lietuvos didėja. Kai kurių tyrimų duomenys ir ekspertų vertinimai leidžia teigti, kad realūs emigracijos mastai dar didesni. Emigracijos mastai daugiau atspindi statistines migracijos apskaitos problemas negu realius procesus – einamojoje statistikoje fiksuojama tik legalūs/deklaruojami išvykimo iš šalies atvejai. Egzistuojančios teisinės normos (pvz., privalomas gyvenamosios vietos deklaravimas) nors oficialiai ir įpareigoja, bet iš tikrųjų neskatina pranešti apie savo išvykimą iš Lietuvos bei buvimą užsienyje. Kai kurios kitos teisinės normos arba gaunamos pašalpos/lengvatos Lietuvoje netgi, atvirkščiai, skatina migracijos fakto slėpimą. Todėl nėra tikslios informacijos apie emigracijos mastą. 4 pav. pateiktas emigracijos iš Lietuvos srautas.

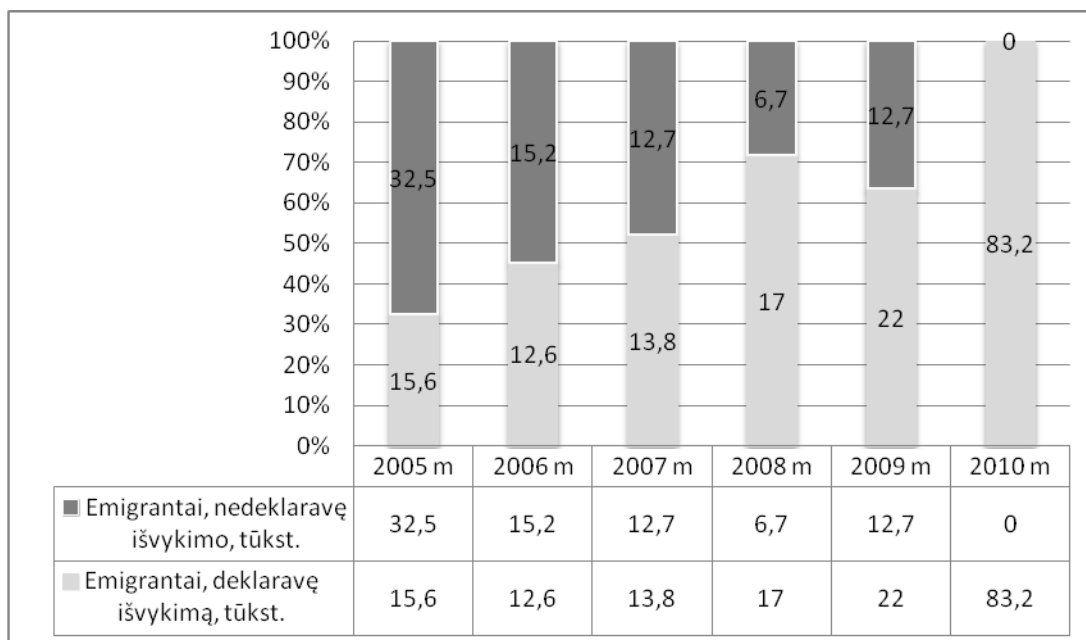
4 pav. Emigracijos srautai (tūkst. žmonių) 2005 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Analizuojant 4 pav. pateiktus duomenis nustatyta, kad per 2005 – 2010 m. emigracijos mastas padidėjo beveik 73%, t.y. apie 1,7 karto. Daugiausiai emigrantų skaičius Lietuvoje padidėjo 2009 – 2010 m., t.y. 83,2 tūkst. arba 48,5%. Mažiausias Emigrantų skaičius užfiksuotas 2008 metais (23,7 tūkst.). Tam turėjo įtakos kylantis pragyvenimo lygis, didėjanti darbo paklausa. Tačiau emigrantų srautai didėjo ne tik tiriamu laikotarpiu, bet ir 1990 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę. 2004 m. Lietuvai tapus ES valstybe nare ir įsigaliojus laisvam asmenų judėjimui, emigracija dar suintensyvėjo. Per pastaruosius septyniolika metų kasmet žymiai daugiau šalies gyventojų emigruodavo nei imigruodavo. Tai lėmė šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą, gyventojų senėjimą,

didėjanti lyties ir amžiaus disbalansą, darbo jėgos, ypač kvalifikuotos, trūkumą. Darbo jėgos trūkumas daro neigiamą įtaką šalies ekonominei plėtrai. Bet yra ir teigiamų šių procesų pasekmių: mažėja nedarbas, didėja gyventojų užimtumas, didėja darbo užmokestis, užsienyje gyvenantys emigrantai suteikia vis didesnę finansinę paramą savo šeimos nariams, likusiems Lietuvoje, intensyvėja kultūriniai mainai [14].

Išanalizavus emigrantų skaičiaus kaitą ir dinamiką, aktualu tampa ištirti emigracijos srautus pagal deklaraciją (žr. 5 pav.)

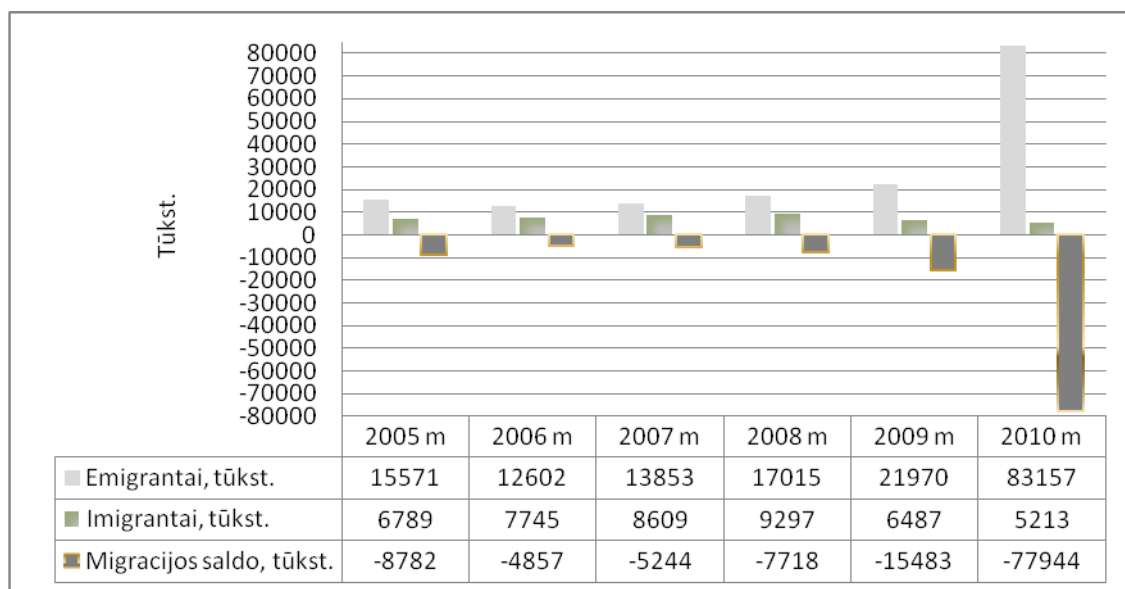

5 pav. Deklaruoti ir nedeklaruoti emigracijos srautai (tūkst. žmonių) 2005 – 2010 m
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

5 pav. pateikti duomenys rodo, kad per 2005 – 2010 m. didžiąją dalį lietuvių emigracijos sudarė deklaruoti išvykimai, t.y. 2010 m. išvyko 83,2 tūkst. žmonių, kitaip tariant visi emigrantai deklaravo savo išvykimą. 2005 m. palyginus su 2008 m. asmenų, nedeklaravusių išvykimo skaičius yra sumažėjęs iki 6,7 tūkst. asmenų. O 2006 m. palyginus su 2010 m. deklaravusių išvykimą skaičius kiekvienais metais vis didėjo, kol pasiekė 100 procentinį deklaruotą išvykimą. Galima pastebėti, kad įstatymas lėmė tai, kad išvykstantiems apsimokejo deklaruoti gyvenamąją vietą, nes nedeklaravus gyvenamosios vietos, išvykstantiesiems tektų sumokėti privalomuosius mokesčius (sveikatos draudimą), nes pagal 2003 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą, Lietuvos Respublikos piliečiai, išvykstantys iš Lietuvos Respublikos ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui, per 7 darbo dienas iki išvykimo privalo deklaruoti savo išvykimą iš Lietuvos. Asmenys, kurie nėra deklaravę savo išvykimo iš Lietuvos, laikomi gyvenančiais Lietuvoje [64].

2005 m. ir 2010 m. asmenų deklaravusių ir nedeklaravusių išvykimo iš Lietuvos skaičiai yra didžiausi, atitinkamai 15,6 tūkst. ir 32,5 tūkst. asmenų. 2010 m. emigravo 83,2 tūkst. arba 100% visų išvykusiųjų, gyventojų deklaravo išvykimą iš šalies. 2010 m. emigravo 48,5 tūkst. gyventojų

daugiau negu prieš metus. Tačiau didžiausi tiek deklaruotos tiek nedeklaruotos emigracijos skaičiai gali būti paaiškinami tuom, kad 2010 m. padidėjo emigracijos mastas. Stebint situaciją detaliau ir tiriant deklaruotą ir nedeklaruotą asmenų skaičių tarp kiekvienų analizuojamo periodo metų (pamečiui) matyti, kad vidutiniškai kasmet 13,3 tūkst. asmenų, išvykimo iš Lietuvos nedeklaravo. Vidutiniškai kasmet deklaravusių Lietuvos žmonių išvykimą iš šalies skaičius sudarė 27,37 tūkst. asmenų. Tai sudaro 42,6 proc. vidutiniškai deklaravusių ir nedeklaravusių gyventojų išvykimo iš šalies asmenų skaičiaus. Nustatyta, kad 2010 m. Lietuvos gyventojų, kurie deklaravo išvykimą iš šalies skaičius yra didžiausias, t.y. 83,2 tūkst. 2010 m. asmenų, kurie išvyko nepadeklaravę išvykimo, nėra.

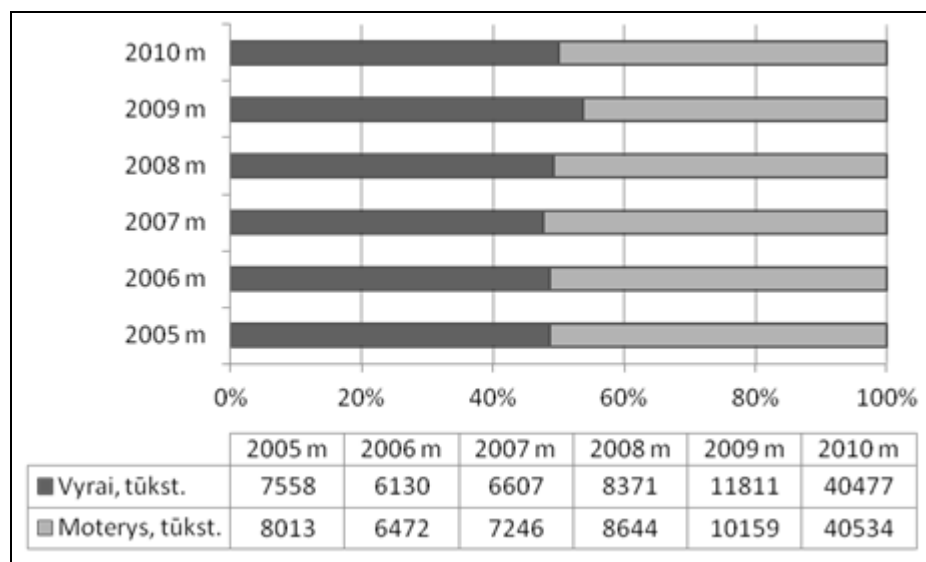
6 pav. Tarptautinė migracija 2005 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Remiantis 6 paveiksle pateiktais duomenis, kiekvienais metais iš šalies išvykdavo vidutiniškai po 27 tūkstančių šalies gyventojų. Daugiausiai išvykusiųjų deklaravusiųjų savo gyvenamąją vietą 2010 metais buvo 83 tūkstančiai. Kadangi buvo nustatyti (remiantis 5 pav. duomenimis), kad deklaruota emigracija didėja, todėl buvo bandyta analizuoti deklaruotą emigraciją ir imigraciją, ir nustatyta migracijos saldo. Kaip jau buvo minėta, emigrantų deklaravusių savo išvykimą, skaičius kito netolygiai, tačiau kaip buvo minėta, jiems deklaruoti savo išvykimą tampa aktualu. Analizuojant atvykusiųjų į Lietuvą asmenų skaičių nustatyta, kad 2005 – 2010 m. tokių asmenų skaičius kito netolygiai, tačiau per analizuojamąjį laikotarpį sumažėjo 23,21%. Mažiausiais emigravusiųjų skaičius buvo 2006 metais – 12,6 tūkstančiai, ir tai įtakoją sparčiai auganti ekonomika bei gerėjančios darbo sąlygos. 2007 metais, esant ekonominio pakilimo pikui, emigruojančių gyventojų skaičius vėl šiek tiek padidėjo – beveik 10 procentų palyginus su 2006 metais, tai galėjo įtakoti noras įsitvirtinti kitose šalyse, kuriose gyvenimo sąlygos dar geresnės nei tuo metu ekonomiškai pakankamai sustiprėjusioje šalyje. Remiantis duomenimis, 2008 metais imigrantų skaičius buvo didžiausias

(9297 tūkst.), Lietuvoje kylantis pragyvenimo lygis, imigracija tapo ne tik neišvengiamu, bet ir pageidautinu reiškiniu. Didėjant darbo jėgos paklausai ir pragyvenimo lygiui Lietuvoje, didėja valstybės patrauklumas imigrantams iš trečiųjų šalių, taip pat ir trečiųjų šalių imigrantams, jau gyvenantiems ES. Ir 2010 metais, esant ekonomikos nuosmukiui, emigrantų skaičius išaugo 278,50 procentais, palyginus su 2009 metais. Tai įtakojo prasidėję akivaizdūs nuosmukio požymiai, tokie kaip įmonių finansinės padėties silpnėjimas, stagnacija bei nebesugebėjimas išlaikyti savo darbuotojų. Ne maža dalis atleistųjų iš darbo, skubėjo palikti šalį ir susirasti darbo kitose Europos sąjungos šalyse. Taigi, šiais argumentais būtų galima paaiškinti taip smarkiai išaugusį emigracijos mastą praėjusiais metais. Iš 6 pav. pateiktų duomenų matyti, kad kito migracija. Migracijos saldo t.y kaip kito skirtumas tarp emigrantų ir imigrantų. Visu analizuojamu laikotarpiu šis rodiklis buvo neigiamas, o tai reiškia, kad šalį palikdavo daugiau gyventojų, negu kad į ją atvykdavo imigrantų. Didžiausiais emigrantų skirtumas buvo 2010 metais, kada šalį paliko 15 kartų daugiau šalies gyventojų nei į ją įvažiavo. 2007 metais, emigracijai didėjant, migracijos saldo pradėjo didėti. Taip 2010 metais jis išaugo iki 77944, lyginant 2005 m, emigravusiųjų skaičius buvo mažesnis 10 tūkstančių, negu kad atvykėlių.

Taip pat buvo pateikta legalios emigracijos struktūros analizė pagal lytį. Gauti duomenys pateikti 7 pav.

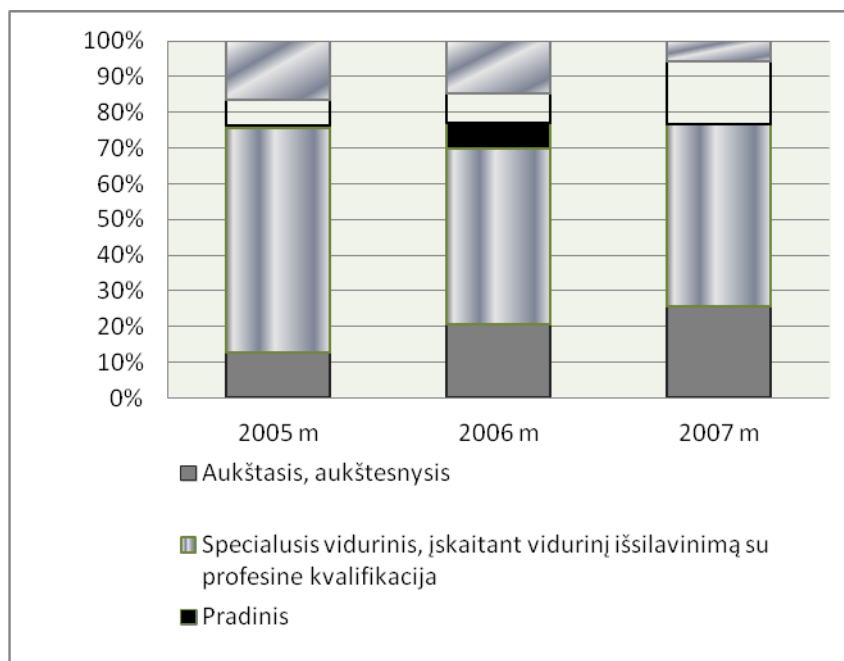

7 pav. Legaliai emigravę Lietuvos gyventojai pagal lytį 2005 – 2010 m.
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Iš pateiktų 7 paveiksle duomenų matyti, kad 2005 – 2010 m emigruoti iš Lietuvos daugiau linkusios moterys. Vidutiniškai kasmet Lietuvą paliko 13511 moterys. 2007 m. emigravusios moterys sudarė 50,04 proc., vyrai – 49,96 proc. Nuo 2007 m. palikti šalį moterų skaičius pradėjo didėti. 2007 m. palyginus su 2006 m. emigrančių moterų skaičius išaugo 11,96 proc. 2008 m. palyginus su 2009 m. emigrančių skaičius padidėjo 17,53 proc., o 2009 m. palyginus 2010 m. padidėjo 299 proc. Didžiausias vyrų išvykstančių iš šalies padidėjimas buvo 2010 m. (242,71 proc.

arba 28666 vyrais). 2006 m. pastebimas vyrų emigrantų skaičiaus sumažėjimas, kuris siekė 18,89 proc. lyginant su 2005 metais. 2009 m. palyginus su 2010 m. iš Lietuvos emigravo 435,55 proc. daugiau vyrų. Daugiau kaip du trečdaliai 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravusių moterų buvo netekėjusios, išsituokusios ar našlės. Našlėms, išsituokusioms moterims, auginancios mažamečius vaikus, užsienio šalys suteikia pilnas socialines garantijas. Taip galima paaiškinti, kodėl moterų analizuojamu laikotarpiu išvyko daugiau nei vyrų.

Išsilavinimas yra viena svarbiausių migrantų charakteristikų. Iš esmės šalyje turėtų būti vertinamas kiekvienas joje gyvenantis pilietis. Tačiau paprastai aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą turintys gyventojai yra vertinami labiau ir jų emigravimas iš šalies yra skaudesnis. Todėl labai svarbu išsiaiškinti, kokio išsilavinimo žmonių daugiausiai neteko Lietuva per analizuojamą laikotarpį. Dėl Statistikos departamento duomenų stokos, galime analizuoti tik trijų metų laikotarpį.

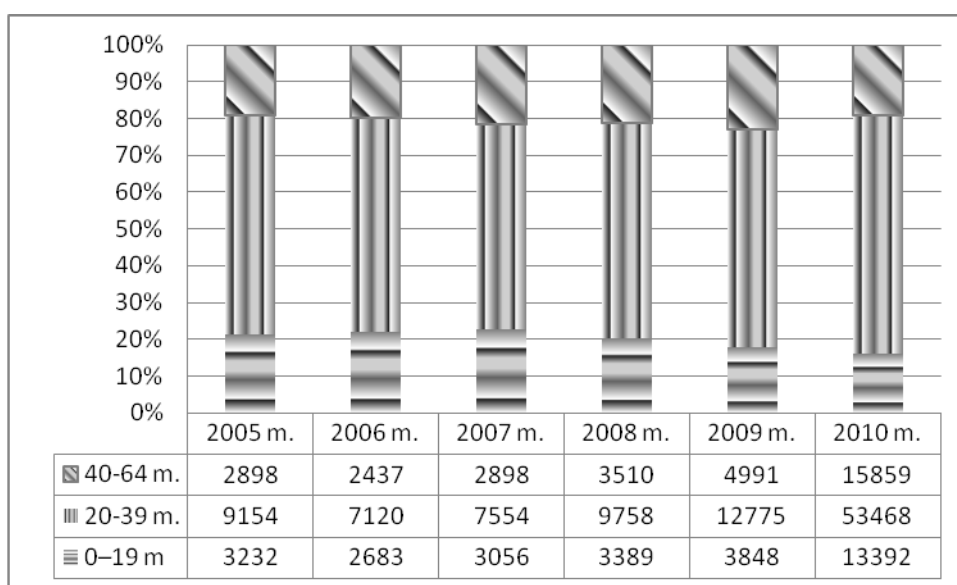
8 pav. Emigrantai pagal išsilavinimo lygį Lietuvoje 2005 – 2007 m.
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Didžiąją dalį emigruojančių iš Lietuvos 2005 – 2007 m turėjo įgiję specialų vidurinį ir vidurinį išsilavinimą. Vidutiniškai kasmet Lietuvą palieka, turint specialų vidurinį ir vidurinį išsilavinimo lygį, apie 10 tūkst. piliečių. Apskaičiavus absoliučius pokyčius galima daryti išvadą, kad analizuojamu laikotarpiu emigrantų, turinčių specialų vidurinį ir vidurinį išsilavinimą, skaičius mažėjo. Apibendrinant galima pastebėti, kad vidutiniškai kasmet Lietuvą dėl emigracijos palikdavo 3,1 tūkst. gyventojų turintys aukštą ir aukštesnįjį išsilavinimą. 2005 m. ir 2006 m. pastebimas emigrantų Lietuvoje skaičiaus, nedeklaravusių išvykimo, turinčių aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą, sumažėjimas. 2005 m. palyginus su 2006 m. - sumažėjo 0,8 proc. 2007 m. palyginus su 2005 m.

nelegaliai emigravusių Lietuvos piliečių su aukštuoju ir aukštesnioju išsilavinimu skaičius padidėjo 11,43 proc., pvz., 2007-aisiais metais paraiškas studijuoti D. Britanijos aukštosiose mokyklose per UCAS organizaciją pateikė 573 lietuviai, o 2008 metais net 20 proc. daugiau (689).

Kalbant apie jaunų bei kvalifikuotų žmonių emigraciją, susiduriama su kita problema. Kai prarandama aukštos kvalifikacijos darbo jėga, mažėja šalies ekonominis (inovacinis) konkurencijos potencialas. Iš pateikto 8 paveikslo matyti, kad mažiausia dalis emigravusių iš Lietuvos išvyksta turėdami pradinį išsilavinimą. Galima daryti išvadą, kad emigrantų skaičius su pradinio išsilavinimu (t.y. vaikai) išvyksta mažiausiai, nes jų tėvai linkę, kad vaikai baigtų mokslus Lietuvoje.

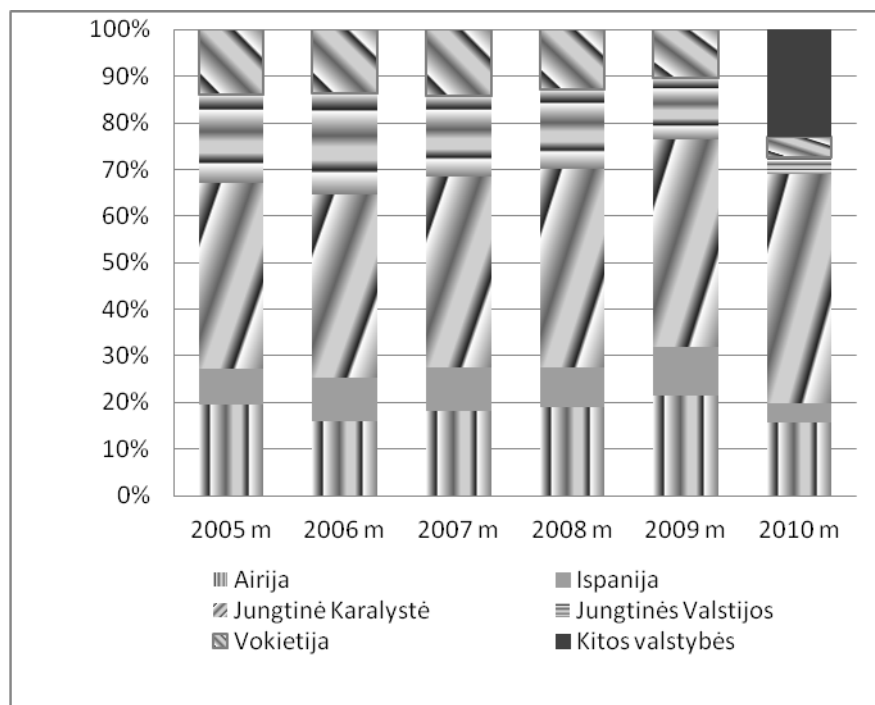
Išanalizavus emigrantų dinamiką pagal išsilavinimo lygį, toliau aptarsime, emigrantų išvykimą pagal amžiaus grupes (žr. 9 pav.).

9 pav. Lietuvos emigrantai deklaravę išvykimą pagal amžiaus grupes 2005 – 2010 m.
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

9 pav. pateikti duomenys rodo, kad analizuojamu laikotarpiu savo gausa išsiskiria 20-39 metų amžiaus Lietuvos gyventojai, kurie emigravo iš Lietuvos ir sudarė apie 62 proc. visų emigrantų, 0-19 metų amžiaus gyventojai – 18,3 proc ir 40-64 m amžiaus – 19,7 proc. Apibendrinant galima pastebėti, kad daugiausiai iš Lietuvos linkę emigruoti 20 - 39 metų asmenys, t.y. daugiausiai emigruoja studentiško ir darbingo amžiaus asmenys. Tikėtina, kad jie išvyksta dirbti ir mokytis į užsienį.

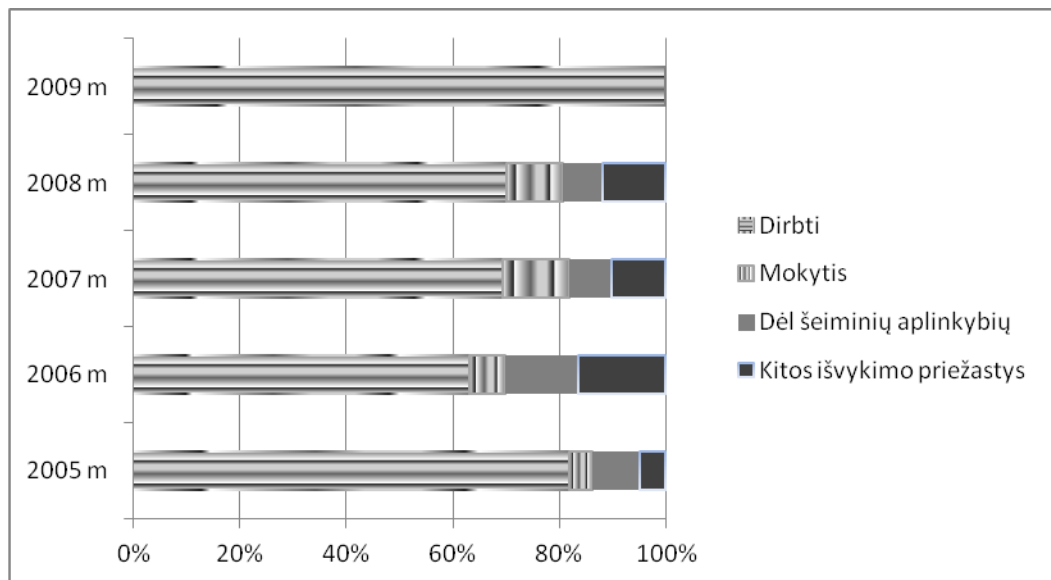
Išanalizavus deklaruotą migraciją pagal amžiaus grupes, taip pat buvo atlikta Lietuvos migrantų planuojamos įsikurti gyvenamosios vietos analizė.

10 pav. Lietuvos emigrantai pagal būsimą gyvenamąją vietą (valstybę) 2005 – 2010 m.
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Kaip matyti iš 10 paveiksle pateiktų duomenų daugiausia Lietuvos šalies gyventojų išvyksta į ES valstybes nares. 2010 m. 40901 emigrantų iš Lietuvos išvyko į Jungtinę Karalystę (24,91 proc. išvykusiųjų, palyginti su bendru emigrantų skaičiumi), Airiją (7,95 proc.), Vokietiją (2,32 proc.), Ispaniją (2,15 proc.). Į JAV išvyksta 1,7 proc. visų tų metų Lietuvos emigrantų. Nustatyta, kad analizuojamu laikotarpiu pirma prioritetine emigrantų tikslo šalimi yra Jungtinė Karalystė. 2010 m. palyginus su 2005 m. šalies gyventojų, pasirinkusių emigruoti į Jungtinę Karalystę skaičius išaugo 9,7 karto arba 868,53 proc. Į šią šalį išvyko 37,89 proc. visų emigravusiųjų Lietuvos piliečių. Į Jungtinę Karalystę lietuvius traukia galimybė gauti socialines pašalpas ir gerokai didesnis minimalus darbo užmokestis. Antra pagal populiarumą užsienio šalis yra Airija. Iš 10 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad kiekvienais metais emigrantų, išvykusių į Airiją skaičius didėjo (36,66 – 372,24 proc.). Per 2005 – 2010 m. emigrantų, pasirinkusių tikslo šalimi Airija padidėjo 529,43 proc. 2010 m. palyginus su 2009 m. galima daryti išvadą, kad Lietuvos gyventojų, išvykusių į Airiją skaičius padidėjo 372 proc. Daugiausiai lietuvių Airijoje dirba būtent aptarnavimo sektoriuje, esą jame labiausia trūksta darbuotojų, nesunku rasti darbą. Ispanija, tai šalis, į kurią mažiausiai emigravo lietuvių. Pasirinkusių Airiją buvo beveik 3 kartus daugiau nei pasirinkusių Ispanijos šalį. 2005 – 2010 m. vidutiniškai į Ispaniją išvyko 8208 asmenų iš Lietuvos. Tokias tendencijas lėmė tai, kad Ispanijoje vyrauja sezoninis darbas, todėl ten vykti nelabai apsimoka, ieškantiems pastovaus pragyvenimo šaltinio.

11 paveiksle pateikta, kokios pagrindinės priežastys lėmė gyventojų išvykimą į kitą šalį.

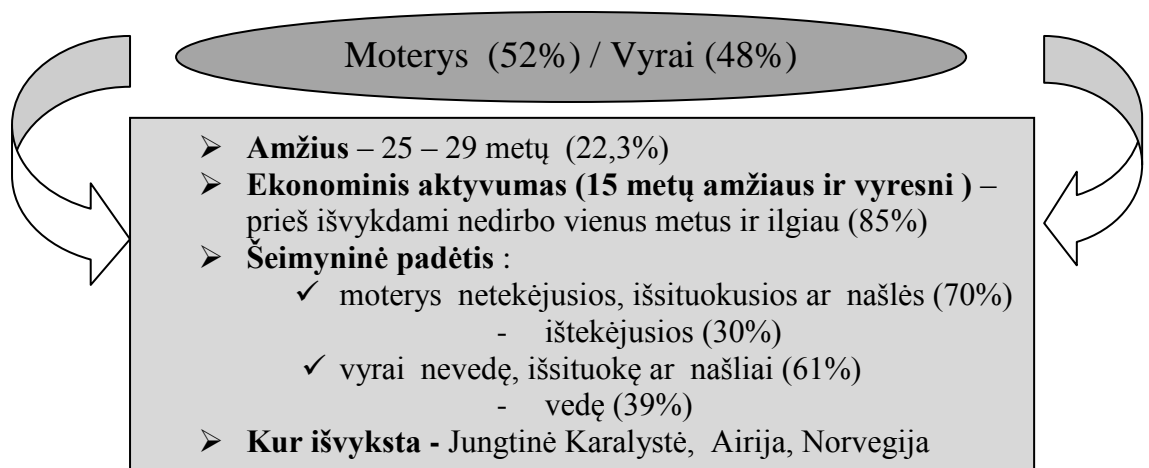

11 pav. Emigrantai, nedeklaravę išvykimo pagal išvykimo priežastį 2005 - 2009 m. palyginti su bendru emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičiumi, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Kaip matyti iš 11 pav., pateiktos informacijos didžioji dalis emigrantų išvyksta iš Lietuvos ieškodami darbo. 2007 m. 86,6 proc. visų emigrantų išvyko į svetimą šalį ieškoti geriau apmokamo darbo. Vidutiniškai kasmet dėl darbo palieka Lietuvą 56,88 proc. visų emigrantų. Mokslai užsienyje – tai kita priežastis, dėl kurios išvyksta lietuviai. 2007 m. išvyko dėl šios priežasties daugiausiai gyventojų, 12,6 proc. lyginant su bendru emigrantų, nedeklaravusių išvykimo iš šalies skaičiumi. Dėl šeimyninių aplinkybių, kai vienas sutuoktinis važiuoja pas kitą ar kt. Lietuvos Respubliką paliko vidutiniškai per metus 9,28 proc. visų emigrantų. 2007 m. palyginus su 2006 m. dėl šeimyninių priežasčių emigrantų skaičius sumažėjo 9,53 proc. Dėl statistikos departamento duomenų stokos matyti, kad 2009 m. pateikta tik viena išvykimo priežastis – darbas.

Išanalizavus emigracijos ir jos struktūros dinamiką (12 pav.) pateiktas tipinio emigranto iš Lietuvos 2008 m portretas.

12 pav. Tipinio emigranto iš Lietuvos 2010 m portretas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Pagal pateiktą paveikslą matome, kad daugiausiai emigruoja 25 – 29 m. gyventojai. 85% buvo nedirbantys arba nedirbo vienerius metus iki išvykimo. Didžiąją dalį emigrantų sudarė nevedę/netekėjusios asmenys, kurie pirmumo šalis pasirinko Jungtinę Karalystę, Airiją, Norvegiją.

Baigiant darbo poskyrį galima daryti išvadą, kad atliktas Lietuvos gyventojų emigracijos dinamikos tyrimas parodė, jog per analizuojamą 2005 – 2010 m. laikotarpį iš Lietuvos išvyko 79 proc. arba 4 kartus daugiau gyventojų, nei kad atvyko lyginant su bendru migrantų skaičiumi. Tai lėmė neigiamą migracijos saldo 2005 – 2010 m. Priežastys lėmusios emigruoti iš Lietuvos buvo: darbas, mokslas, šeimyninės aplinkybės. Pagrindinės tikslo šalys, kurias pasirinko nusprendę palikti Lietuvą gyventojai yra Jungtinė Karalystė (24,91 proc. išvykusiųjų, palyginti su bendru emigrantų skaičiumi), Airija (7,95 proc.), Vokietija (2,32 proc.), Ispanija (2,15 proc.). Į JAV išvyksta 1,7 proc. visų emigrantų. Atlikti skaičiavimai parodė, kad didžiąją dalį emigravusių iš Lietuvos gyventojų sudaro moterys 50,04 proc. emigravusiųjų, o vyrai – 49,96 proc. Iš Lietuvos daugiausiai emigruoja 20-39 metų gyventojai.

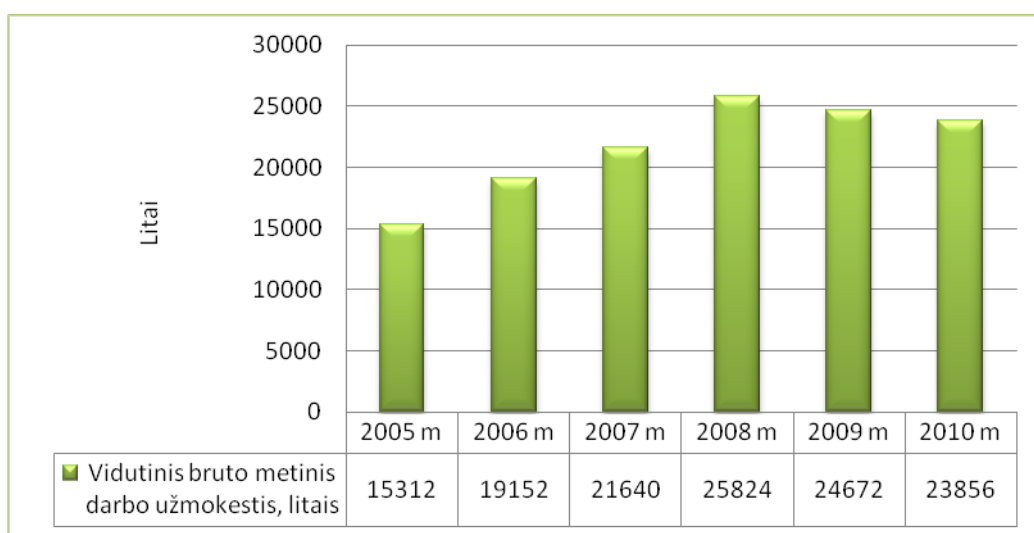
2.2 Emigracijos poveikio ekonominiams rodikliams vertinimas

Šioje darbo dalyje bandyta įvertinti, kaip emigracija veikia Lietuvos darbo rinką bei ekonomiką, todėl, kad Lietuva, kaip ir daugelis kitų postkomunistinių valstybių, susiduria su vienu iš šiuolaikinės visuomenės raidos bruožų – nepaprastai greitai augančiu migraciniu mobilumu. Lietuvai 2004m. gegužės 1 dieną įstojus į Europos Sąjungą, įgavo teises savo šalies gyventojams laisvai judėti sąjungos šalyse. Remiantis Europos Bendrijos sutarties 39 straipsniu: „Laisvas asmenų judėjimas Europos Sąjungoje – viena iš keturių laisvių, sudarančių bendrosios rinkos pagrindą“ (Europos parlamentas, 2009). Šis darbo jėgos judėjimo liberalizavimas yra grindžiamas prielaida, kad panaikinus sienas tarp migruojančios darbo jėgos, darbininkai migruos ten, kur stinga darbo jėgos bei kur atitinkamai didesnis darbo užmokestis. Tai, tikėtina, skatins našumą bei efektyvų išteklių paskirstymą.

Gyventojų migracija neatsiejama istorijos dalis. Lietuvos valstybingumo ir šalies teritorijoje gyvenančių ar gyvenusių tautų istorija iš dalies yra migracijos istorija – persikėlimo, įsitvirtinimo, vienu ar kitu imigrantų valdymo istorija. O kaip emigracijos problema atrodo iliustruota skaičiais? Nors tam tikra emigruojančiųjų iš Lietuvos piliečių statistika registruojama dar nuo nepriklausomybės paskelbimo, tačiau tikslių duomenų šioje srityje dar trūksta. Duomenys apie realius migracijos srautus skiriasi priklausomai nuo šaltinio ir skaičiavimo metodikos.

2.2.1 Emigracijos poveikio darbo užmokesčiui tyrimas

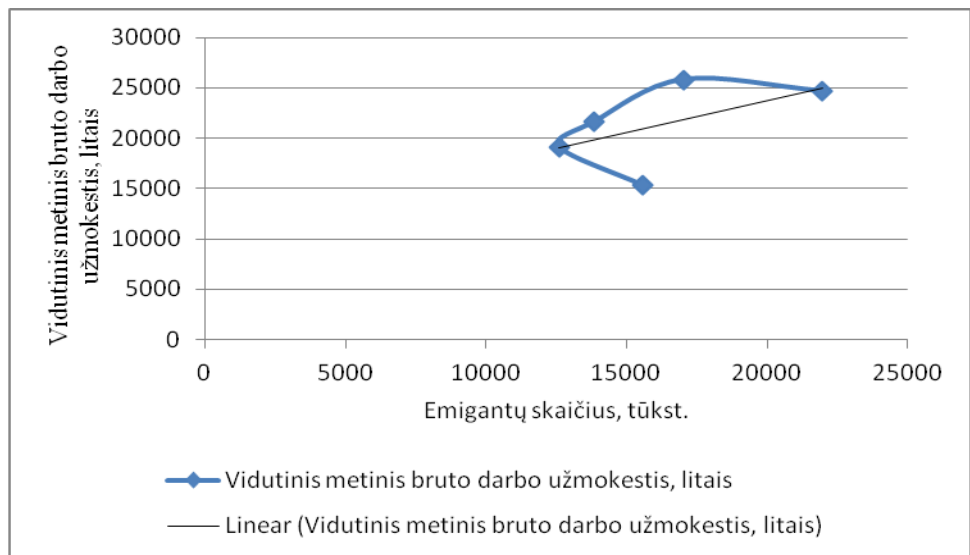
Darbo jėgos migraciją pirmiausia sukelia ekonominės priežastys, tarp kurių ryškiausios yra nedarbas ir pajamų bei gyvenimo lygio skirtumas (Filer ir kt., 1996; Ehrenberg, ir kt., 1997). Darbo rinkoje gali būti laisvų vietų, tačiau jeigu gyventojų netenkina darbo apmokėjimas, jie ieško alternatyvų ir išvyksta į tas šalis, kur už darbą mokama geriau. To pasekoje, šalies darbdaviams atsiranda spaudimas kurti patrauklesnes darbo vietas su geriau apmokamu darbu. Emigracija skatina tam tikrų sektorių darbo sąlygų keitimą, gerinimą. Keliami atlyginimai gali būti siejami su darbo jėgos trūkumu, bei su darbdavių pastangomis mažinti emigraciją, siekiant didinti konkurenciją darbo rinkoje. Svarbus ekonomikos būklę atspindintis rodiklis yra vidutinis metinis darbo užmokestis, todėl 13 paveiksle pateikta jo dinamika.

13 pav. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, Lt.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Iš 13 paveikslo matyti, kaip kito atlyginimai Lietuvoje per šešerius metus. Labiausiai atlyginimai išaugo 2008 metais, jie buvo daugiau nei 1,5 karto didesni už 2005 metais buvusį darbo užmokestį. Nuo 2008 metų atlyginimai pradėjo mažėti. Pasiekus 2010 metus sumažėjo net 1968 litų. Galima teigti, kad darbo užmokestis sumažėjo dėl ekonominio nuosmūgio Lietuvoje. Apibendrinant, galima teigti, kad emigracija veikia atlyginimus šalyje. Šalis, kurią palieka darbo jėga, yra priversta gerinti darbo sąlygas, kelti darbo užmokestį, bei kitaip skatinti darbuotojus pasilikti šalyje. Tuo tarpu darbuotojas, esant tokioms sąlygoms, kurias sunkina didelė migracija, gali laisvai judėti iš vienos darbo vietos į kitą, ieškodamas geresnio apmokėjimo už darbą, bei didesnių papildomų motyvacinių priemonių. Siekiant įvertinti emigracijos poveikį ekonominiams rodikliams, buvo atlikta emigrantų ir vidutinio metinio darbo užmokesčio koreliacinė analizė. Gauti duomenys pateikti 14 paveiksle.

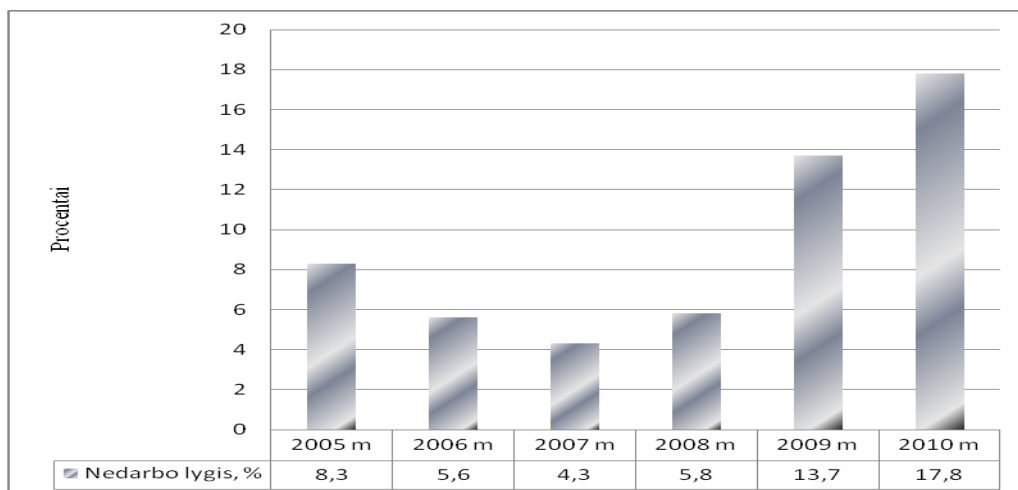

14 pav. Vidutinio metinio darbo užmokesčio priklausomybė nuo emigracijos mastų.
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Vidutinio metinio darbo užmokesčio priklausomybės nuo emigracijos mastų regresijos lygties koeficientas parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, vidutinis metinis darbo užmokestis turėtų padidėti 0,015 tūkst (skaičiavimai pateikti priede). Kadangi regresijos lygties koeficientas yra teigiamas skaičius, tai ryšys tarp emigracijos ir vidutinio metinio darbo užmokesčio yra tiesioginis, vadinasi didėjant emigracijos lygiui, vidutinis metinis darbo užmokestis taip pat didėja šalyje. Taip pat buvo apskaičiuojami koreliacijos, tiesinės koreliacijos ir determinacijos koeficientai. Determinacijos koeficientas parodė, kad emigrantų skaičius darbo užmokesčiui įtakoja 10,43 proc. Didžiąją dalį darbo užmokesčio dydį įtakoja kitos priežastys, pvz.: darbo pobūdis, darbo rinkos sąlygos, gyvenimo lygis, darbdavio išgales mokėti ir kt. Apskaičiavus tiesinės koreliacijos koeficientą gaunama reikšmė lygi 0,32. Kuo apskaičiuota reikšmė artimesnė 1, tuo ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra glaudesnis.

2.2.2 Emigracijos poveikio nedarbui tyrimas

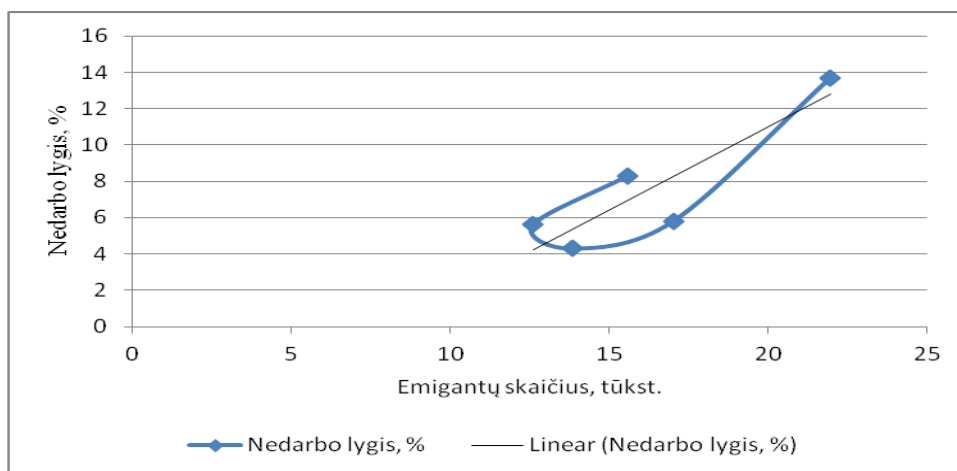
Emigracija veikia darbo rinką mažindama nedarbo lygį šalyje, iš kurios gyventojai išvyksta. Nedarbo lygio procentinis pokytis analizuojamu 2005 - 2010 metų laikotarpiu pateikiama 15 paveiksle.

15 pav. Nedarbo lygis (proc.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

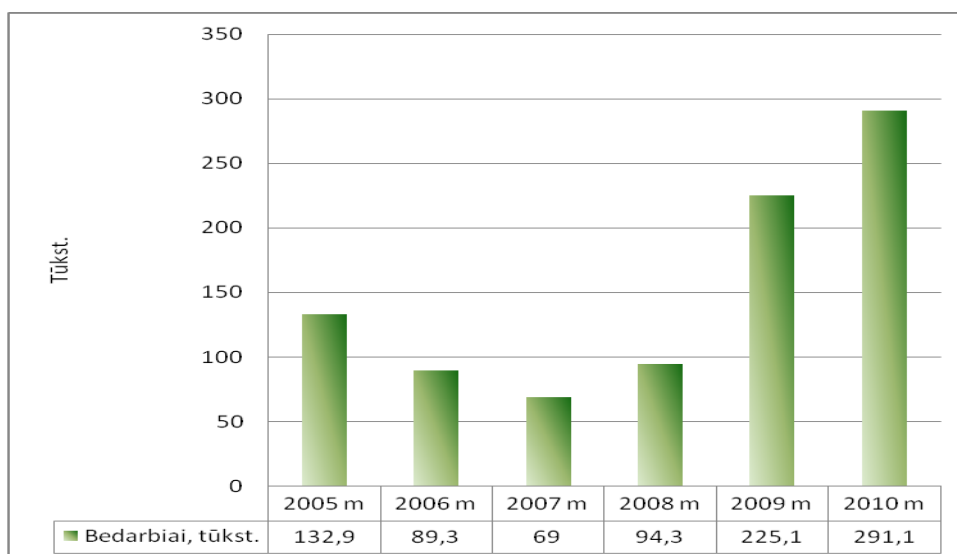
Lietuvos, prasidėjus sparčiam emigracijos procesui, nedarbo lygis pradėjo mažėti. Tuo metu šalį paliko nemažai gyventojų. Kaip matyti iš paveikslo, iki 2007 metų šalyje nedarbo lygis mažėjo ypatingais tempais. 2005 metais jis siekė 8,3 procentus, 2005 ir 2006 metais, kasmet šis rodiklis sumažėdavo vidutiniškai 3 procentais. 2007 metais šis pokytis jau buvo mažesnis – 1,3 palyginus su 2006 metais. 2008 metais, prasidėjus ekonominiam nuosmūkiui, nedarbo lygis pradėjos augti ir 2010 metais siekė 17,8 proc., tai yra 2 kartus didesnis nei 2005 m. Didelį nedarbo lygį lėmė spartus įmonių bankrutavimas. Lietuvos Statistikos departamentas praneša, kad kad 2009 m. buvo pastebimas spartus bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičiaus augimas – bankroto procesas buvo pradėtas 1843 įmonėse, tai yra 92,6 procento daugiau nei 2008 metais. 2009 m. daugiausia bankrutavo statybos įmonės – 422, arba 22,9 procento visų praėjusiais metais bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių, bei didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonės – 415 (22,5 proc.). Siekiant įvertinti emigracijos poveikį ekonominiams rodikliams, buvo atlikta emigrantų ir vidutinio metinio darbo užmokesčio koreliacinė analizė (skaičiavimai pateikti priede). Gauti duomenys pateikti 16 pav.

16 pav. Nedarbo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų

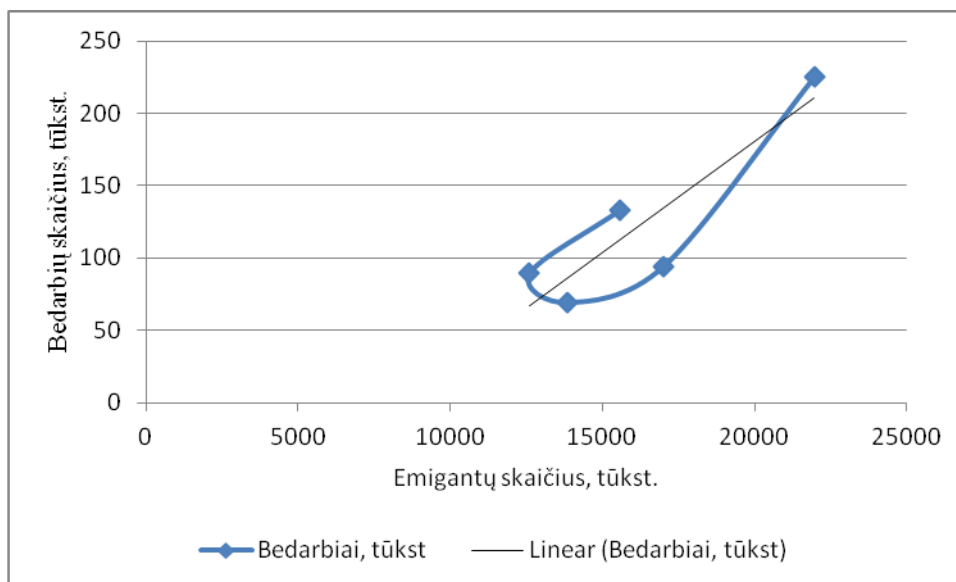
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Nedarbo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų regresijos lygties koeficientas parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, nedarbo lygis turėtų padidėti 0,91 proc (skaičiavimai pateikti priede). Kadangi regresijos lygties koeficientas yra teigiamas skaičius, tai ryšys tarp emigracijos ir nedarbo lygio yra tiesioginis, vadinasi didėjant nedarbo lygiui, emigracijos lygis taip pat didėja šalyje. Taip pat buvo apskaičiuojami koreliacijos, tiesinės koreliacijos ir determinacijos koeficientai. Determinacijos koeficientas parodė, kad emigrantų skaičius nedarbo lygiui įtakoja 79 proc. Kitą dalį nedarbo lygio dydį įtakoja kitos priežastys, pvz.: darbo santykių reguliavimai, tokie kaip privaloma minimali alga, darbo bei atostogų laiko reguliavimas, nemažėjanti biurokratija bei mokesčių našta ir kt. Apskaičiavus tiesinės koreliacijos koeficientą gaunama reikšmė lygi 0,89. Šis rodiklis gali kisti nuo -1 iki 1. Kuo apskaičiuota reikšmė artimesnė 1, tuo ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra glaudesnis.

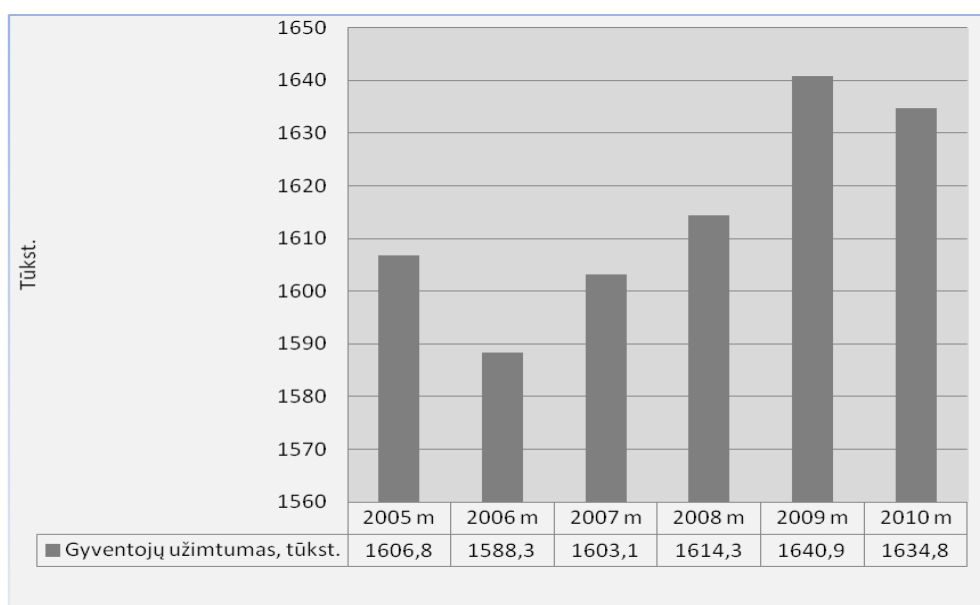
17 pav. Bedarbiai, statistikos departamento duomenimis ir registruoti darbo biržoje, tūkst.
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Šalies gyventojų emigracija ir pasitraukimas iš vietinės darbo rinkos žymiai sumažina nedarbą šalyje. Per šešerius analizuojamus metus bedarbių skaičius tolygiai mažėjo nuo 2005 – 2007 m. ir nuo 2007 iki 2010 m. prasidėjus ekonominei krizei tolygiai didėjo bedarbių skaičius. Nedarbo mažėjimas galimas dėl dviejų priežasčių: pirma – buvo kuriamos naujos darbo vietos. Antra nedarbo mažėjimo priežastis gali būti pačių bedarbių emigracija arba bedarbių įsidarbinimas į emigrantų atlaisvintas vietas. Lyginant 2007 m. su 2010 m. bedarbių skaičius išaugo 222 tūkst. Tai sietina su anksčiau minėta priežastimi – įmonių bankrutavimu. Siekiant įvertinti emigracijos poveikio ekonominiams rodikliams, buvo atlikta emigrantų ir bedarbių skaičiaus koreliacinė analizė. Gauti duomenys pateikti 18 pav.

18 pav. Lietuvos bedarbių skaičiaus priklausomybė nuo emigracijos mastų
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

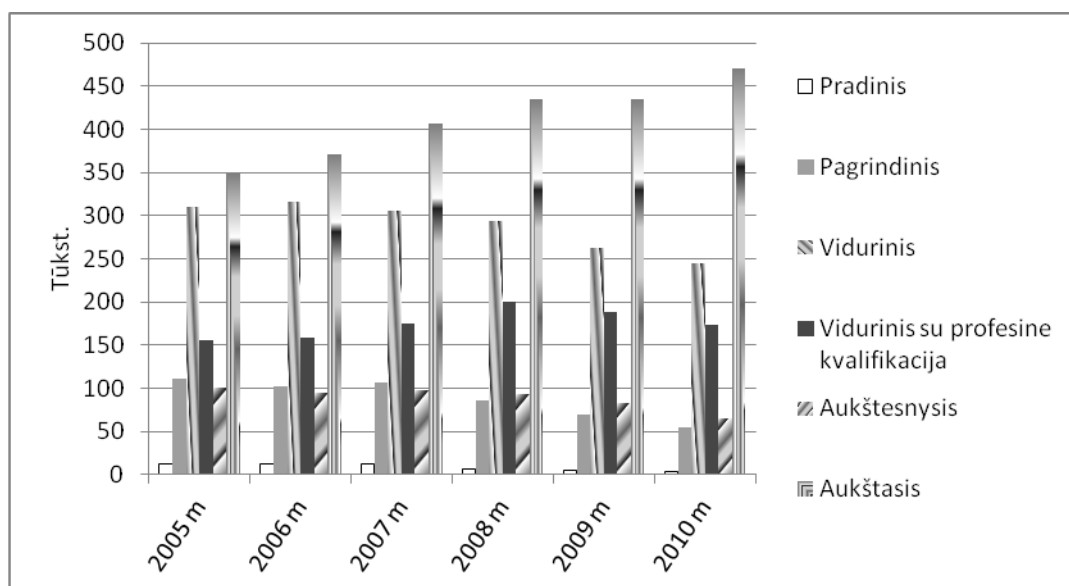
Lietuvos bedarbių skaičiaus priklausomybė nuo emigracijos mastų regresijos lygties koeficientas parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, Lietuvos bedarbių skaičius turėtų padidėti 0,0153 tūkst (skaičiavimai pateikti priede). Kadangi regresijos lygties koeficientas yra teigiamas skaičius, tai ryšys tarp emigracijos ir bedarbių skaičiaus yra tiesioginis, vadinasi didėjant emigracijos lygiui, bedarbių skaičiaus taip pat didėja šalyje. Taip pat buvo apskaičiuojami koreliacijos, tiesinės koreliacijos ir determinacijos koeficientai. Determinacijos koeficientas parodė, kad emigrantų skaičius bedarbių skaičiui įtakoja 80 proc. Kitą dalį bedarbių skaičiui įtakoja kitos priežastys, pvz. nedarbo lygis. Apskaičiavus tiesinės koreliacijos koeficientą gaunama reikšmė lygi 0,9. Kuo apskaičiuota reikšmė artimesnė 1, tuo ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra glaudesnis.

19 pav. Gyventojų užimtumas (tūkst.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Iš 19 paveikslo matome, kad darbo jėga, kuri apima visus sulaukusius 16 metų užimtus gyventojus bei bedarbius, ypačingai buvo sumažėjusi 2007 metais, kuomet ir nedarbo lygis buvo smarkiai sumažėjęs. Svarbu pastebėti, kad būtent 2007 - 2008 metais iš šalies išvyko mažiausias skaičius gyventojų, bet iki to laiko emigracijos srautas buvo didelis, taip sumažindamas potencialios darbo jėgos skaičius. Tai parodo, kad egzistuoja stiprus ryšys tarp esamos situacijos darbo rinkoje bei emigracijos. Šalies gyventojai emigruoja, negalėdami tinkamai savęs realizuoti gimtosios šalies darbo rinkoje. Tačiau, tokiu atveju, kaip 2007 metais buvo žemas nedarbo lygis, ko pasekoje atsirado nemažai laisvų darbo vietų, poreikis emigruoti smarkiai sumažėja.

20 pav. Užimti šalies gyventojai, pagal išsilavinimą (tūkst.).
Šaltinis: sudaryta autorės. Remiantis Lietuvos statistikos departamentu

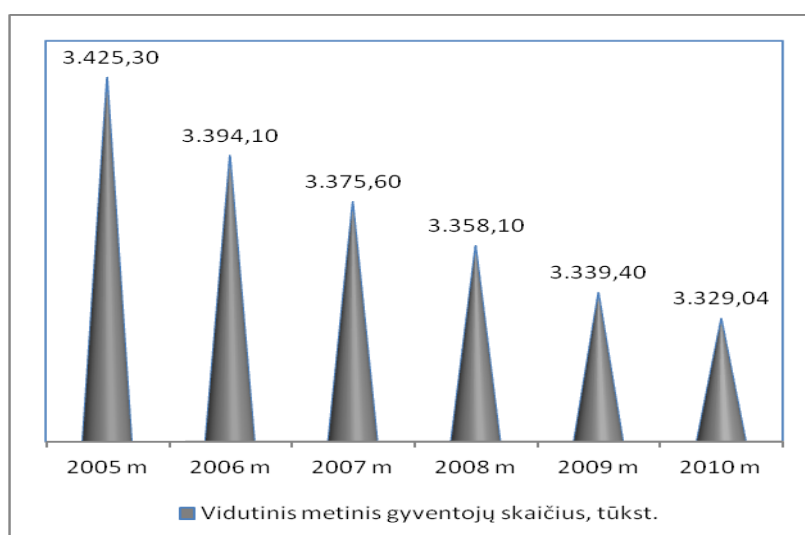
Iš 20 paveiksle pateiktų duomenų matyti, užimtų asmenų sumažėjimas pastebimas tų užimtų šalies gyventojų tarpe, kurie turi pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Čia galima daryti prielaidą, kad darbo rinką paliko tie žmonės, kurie pasiekė pensijinį amžių. Tačiau kaip ir anksčiau aptarta užimtųjų kategorija, tokie šalies gyventojai dažniausia emigruoja į kitas šalis. Dažniausiai tokie emigrantai nedeklaruoja savo išvykimo, taip apsunkinamai galimybę tiksliai įvertinti jų emigracijos mastą. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, iš Lietuvos 2007 metais nelegaliai emigravo 3,1 tūkstantis šalies gyventojų, turinčių aukštą išsilavinimo lygį. Tuo tarpu spec.vidurinį ar dar žemesnį išsilavinimo lygį turinčių šalies gyventojų nelegalios emigracijos srautas buvo 68 procentais didesnis, t.y. žemo išsilavinimo nelegalių emigrantų 2007 metais buvo beveik 8 tūkstančiai.

Taigi, galima daryti išvadą, kad iš šalies dažniausia emigruoja žemesnio išsilavinimo gyventojai, kuriems šalies darbo rinkoje yra sunkiau susirasti darbą, kurio apmokėjimas tenkintų tą visuomenės dalį. To pasekoje šalyje stipriai sumažėja nekvalifikuotos darbo jėgos, atsiranda tokių darbuotojų stygius.

Likusieji žemesnio išsilavinimo gyventojai pradeda reikalauti geresnių darbo sąlygų bei aukštesnio darbo užmokesčio už tą patį darbą, kurį atlikdavo ir anksčiau. Pavyzdžiui, 2007 metais, remiantis Lietuvos statistikos departamento pateikiama informacija, statybų sektoriuje vidutinis darbo užmokestis buvo 1973,2 litai, tuo tarpu švietimo darbuotojai, praktiškai visi turintys aukštuosius ar aukštesnius išsilavinimus, vidutiniškai per mėnesį uždirbdavo 1442,4 litus. Taigi, emigracija, kaip procesas, teigiamai veikia šalies darbo rinką tik iki tokio lygmens, kol vyksta sąžiningos konkurencijos ir teisingumo principais paremtas darbo apmokėjimas. Tačiau, kylantys likusios mažos dalies darbuotojų poreikiai išardo harmoniją tarp natūralaus pasiskirstymo rinkoje, kas ir kiek turi uždirbti.

2.2.3 Emigracijos poveikio gyventojų skaičiui tyrimas

Statistikos departamento turimi duomenys pateikia kelis skaičius, padedančius apytiksliai įsivaizduoti procesų mastą, nors galutinio atsakymo dėl emigracijos apimties šie skaičiai neduoda dėl skaičiavimo metodikos ir kitų problemų. Taigi Statistikos departamento duomenimis, 2006 m. pradžioje vidutinis gyventojų skaičius Lietuvoje buvo 3.394,10 tūkst. gyventojų, tai 31,2 tūkst. mažiau negu 2005 m. Dėl neigiamo migracijos saldo (emigravo – 15,6 tūkst., imigravo – 6,8 tūkst.) gyventojų sumažėjo 8,8 tūkst.

21 pav. Vidutinis metinis gyventojų skaičius (tūkst.).

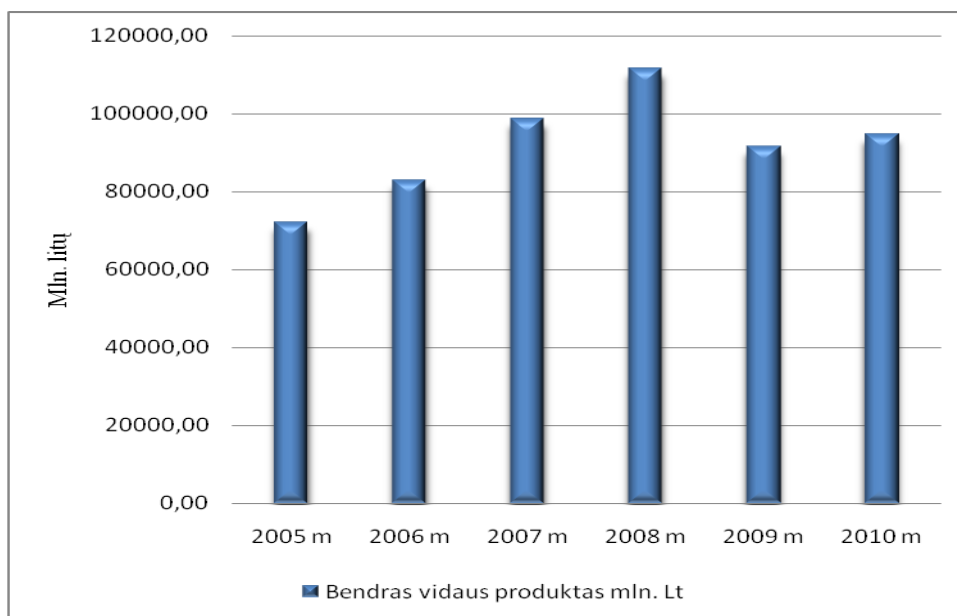
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Apskaičiavus gyventojų skaičius Lietuvoje absoliučius pokyčius galima daryti išvadą, kad 2005 – 2010 m. Lietuvoje gyventojų skaičius kiekvienais metais tendencingai mažėjo. Atlikti skaičiavimai parodė, kad vidutiniškai kiekvienais metais Lietuvoje gyveno 3.370,2 tūkst. gyventojų. Didžiausias gyventojų skaičiaus šalyje sumažėjimas užfiksuotas 2010 m., kai Lietuvoje gyveno

3329,04 tūkst. žmonių. 2010 - 2005 m. gyventojų skaičius šalyje sumažėjo 96,26 tūkst. gyventojų. Nuo 2006 m. gyventojų skaičiaus prieaugis lyginant su praėjusiais metais sumažėjo 31,20 tūkst. gyventojų. 2007 m. palyginus su 2006 m. galima teigti, kad Lietuvoje gyveno 18,50 tūkst. Mažėjanti gyventojų skaičių lemia senkantis gimstamumas ir didėjanti emigracija.

2.2.4 Emigracijos poveikio BVP tyrimas

Ekonomikos augimas yra vienas iš svarbiausių šalies makroekonominės raidos rodiklių. Ilgu laikotarpiu ekonomikos augimo skirtumai lemia nevienodą šalių pragyvenimo, taip pat ir gyventojų gerovės, lygį. Nors ekonomikos augimą galima susieti su daugeliu ekonominių rodiklių kitimu, paprastai jam išmatuoti naudojamas bendrojo vidaus produkto pokytis (Vetlov, I., 2003). Emigracija, kaip procesas teikia naudą sukuriama produktui, kadangi grįžtantys pinigai Lietuvą, skatina didėjančią perkamąją galią bei vidinį vartojimą. Emigracijos poveikį sukuriama produktui reikia vertinti pagal sukuriama BVP, BVP, tenkanti vienam šalies gyventojui, vartojimą, bei kitus rodiklius. BVP yra šalies viduje sukurtų galutinio vartojimo prekių rinkos vertė per tam tikrą laikotarpį. 22 paveiksle pateikiama, kaip kito BVP šalyje per analizuojamus šešerius metus.

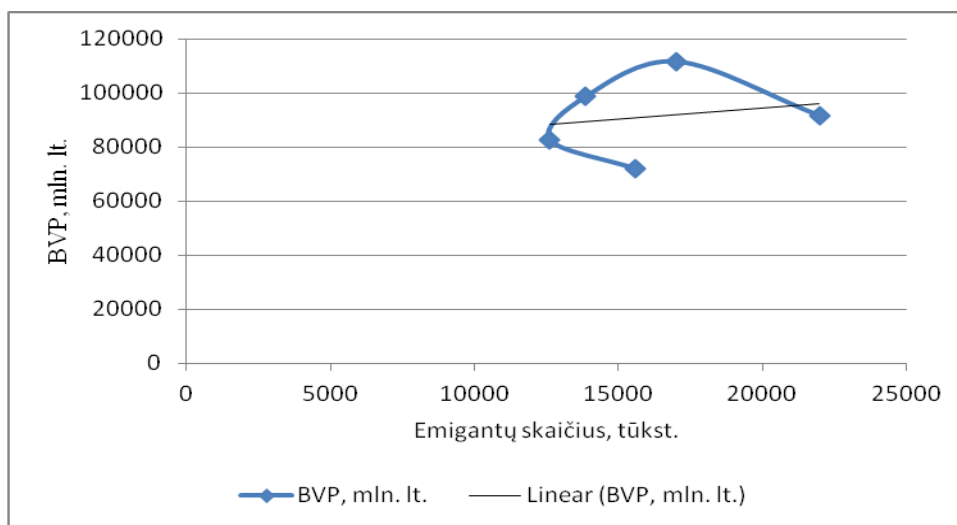

22 pav. Bendras vidaus produktas (mln.Lt).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Kaip vaizduoja 22 paveikslas, per ketverius metus buvo stebimas pakankamai spartus BVP augimas. Tai lėmė augantis gamybinių pajėgumų panaudojimas, didėjantis vartotojų pasitikėjimas, mažėjantis nedarbas. Iš viso per 2005-2008 metus jis padidėjo 55 procentais. Labiausiai bendrasis vidaus produktas augo 2007 metais, palyginus su metais prieš tai jis padidėjo 22 procentinių punktų, arba 15876 milijonais litų. Galima tik įsivaizduoti kiek didesnis jis būtų, jeigu jo kūrimo dalyvautų

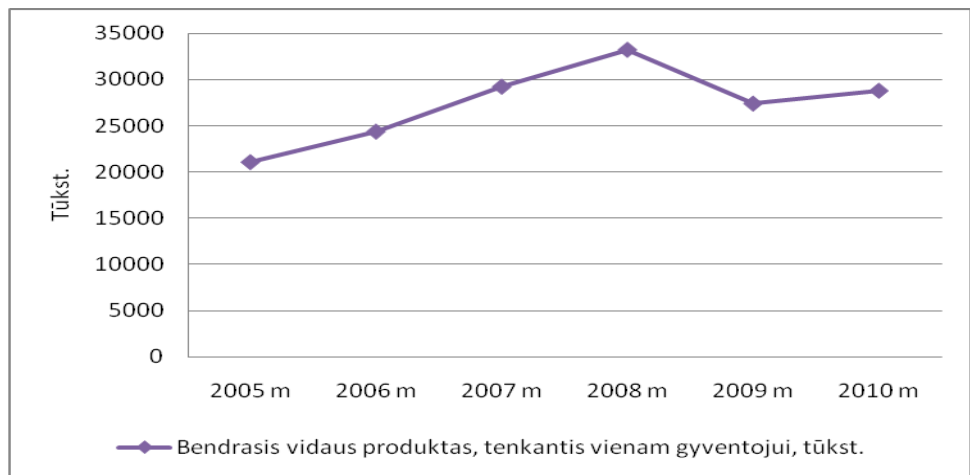
visi iš Lietuvos išvykę ir legaliai užsidirbę atlyginimą kvalifikuoti asmenys. 2008 - 2010 m BVP sumažėjo 16857 mln. litų, tai įtakojo mažėjantis darbo užmokestis ir išaugęs nedarbo lygis. Siekiant įvertinti emigracijos poveikio ekonominiams rodikliams, buvo atlikta emigrantų ir vidutinio metinio darbo užmokesčio koreliacinė analizė. Gauti duomenys pateikti 23 pav.

23 pav. Bendrojo vidaus produkto priklausomybė nuo emigracijos mastų
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Bendrojo vidaus produkto priklausomybė nuo emigracijos mastų regresijos lygties koeficientas parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, bendrasis vidaus produktas turėtų padidėti 0,82 mln. Litų (skaičiavimai pateikti priede). Kadangi regresijos lygties koeficientas yra teigiamas skaičius, tai ryšys tarp emigracijos ir bendrojo vidaus produkto yra tiesioginis, vadinasi didėjant emigracijos lygiui, bendrasis vidaus produktas taip pat didėja šalyje. Taip pat buvo apskaičiuojami koreliacijos, tiesinės koreliacijos ir determinacijos koeficientai. Determinacijos koeficientas parodė, kad emigrantų skaičius bendrajam vidaus produktui įtakoja 4 proc. Didžiąją dalį bendrojo vidaus produkto dydį įtakoja kitos priežastys, pvz.: importas, eksportas, prekių ir paslaugų kainos. Apskaičiavus tiesinės koreliacijos koeficientą gaunama reikšmė lygi 0,2. Kuo apskaičiuota reikšmė artimesnė 1, tuo ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra glaudesnis.

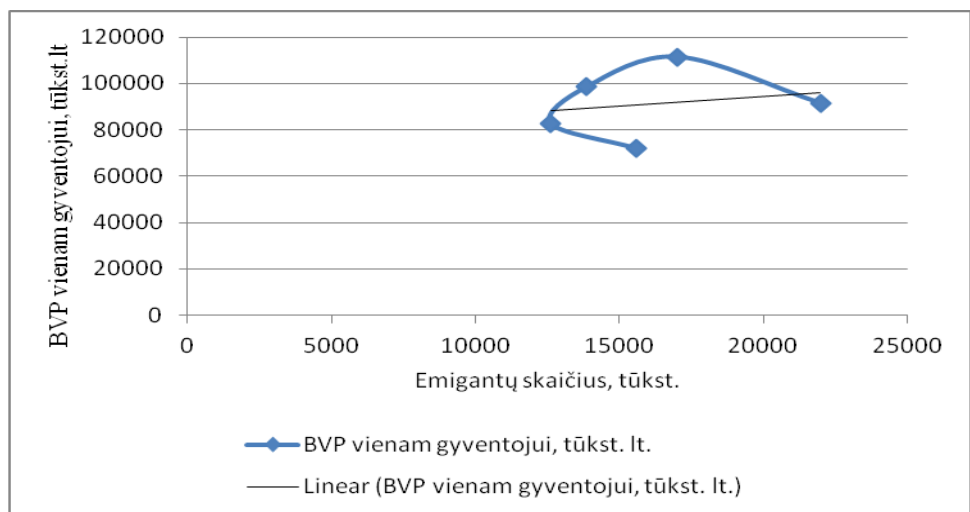
Svarbu apžvelgti, kaip kito bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam šalies gyventojui.

24 pav. BVP, tenkantis vienam šalies gyventojui (Lt).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

24 paveiksle parodyta, kaip augo bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam šalies gyventojui. Per ketverius metus jis išaugo ganėtinai stipriai – 41 procentiniais punktais. Šį augimą galima paaiškinti tuo, kad analizuojamu laikotarpiu stipriai augo sukuriamas bendrasis vidaus produktas, - 57 procentais. Galime daryti išvadą, kad BVP, tenkantis vienam šalies gyventojui 2008-2010 m. sumžėjo 4405 tūkst. litų, kadangi buvo mažiau parduodama prekių ir paslaugų, mažiau investuojama, mažėjo ir verslo įmonių pelnas, sumažėja vartotojų pajamos, nes didėja nedarbo lygis. Siekiant įvertinti emigracijos poveikio ekonominiams rodikliams, buvo atlikta emigrantų ir vidutinio metinio darbo užmokesčio koreliacinė analizė. Gauti duomenys pateikti 25 pav.

25 pav. BVP vienam gyventojui priklausomybė nuo emigracijos mastų.

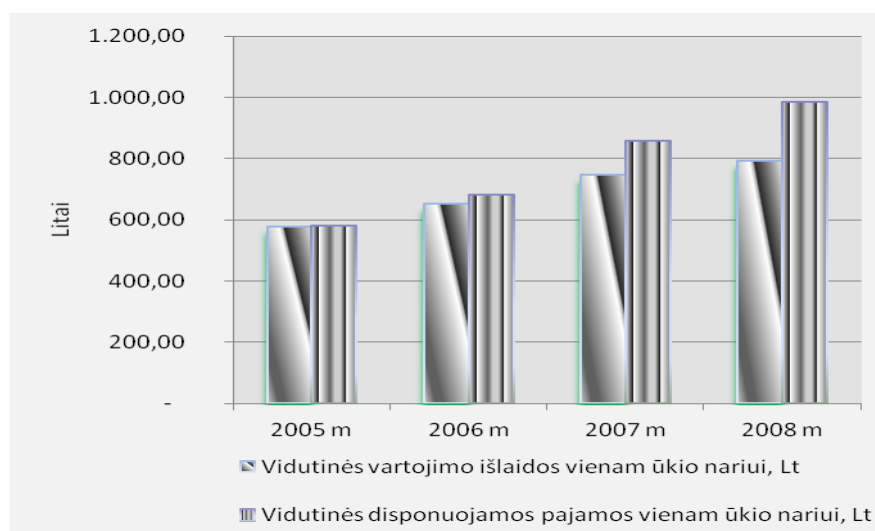
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

BVP vienam gyventojui priklausomybė nuo emigracijos mastų regresijos lygties koeficientas parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, BVP vienam gyventojui turėtų padidėti 0,82 tūkst (skaičiavimai pateikti priede). Kadangi regresijos lygties koeficientas yra teigiamas skaičius, tai ryšys tarp emigracijos ir BVP vienam gyventojui yra tiesioginis, vadinasi

didėjant emigracijos lygiui, vidutinis metinis darbo užmokestis taip pat didėja šalyje. Taip pat buvo apskaičiuojami koreliacijos, tiesinės koreliacijos ir determinacijos koeficientai. Determinacijos koeficientas parodė, kad emigrantų skaičius darbo užmokesčiui įtakoja 4 proc. Didžiąją dalį BVP vienam gyventojui dydį įtakoja kitos priežastys, pvz., jau anksčiau minėtos priežastys t.y. eksportas, prekių ir paslaugų kainos. Apskaičiavus tiesinės koreliacijos koeficientą gaunama reikšmė lygi 0,2. Kuo apskaičiuota reikšmė artimesnė 1, tuo ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra glaudesnis.

2.2.5 Emigracijos poveikio vartojimui tyrimas

Apskaičiavus skirtumą tarp gaunamų pajamų ir turimų išlaidų, pastebėta, kad 2005 metais skirtumas tarp pajamų ir išlaidų buvo nors ir labai mažas, tačiau teigiamas- 1,6 lito. 2007 metais kiekvienas šeimos ūkio narys taupyti galėjo po 110 litų, o paskutiniaisiais išanalizuojamų metų ši suma padidėjo dar 70 procentais ir pasiekė 192 litų ribą. O tai reiškia, kad vidutiniškai šalies gyventojas per metus galėjo sutaupyti po 2300 litų

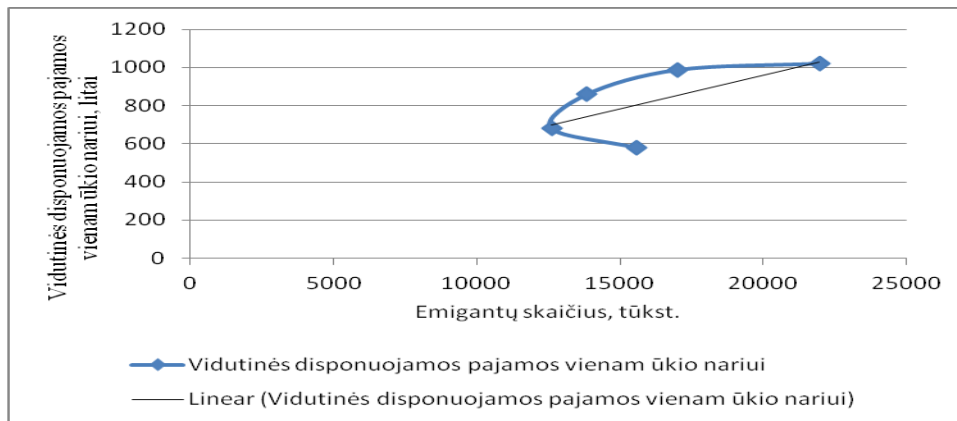

26 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos ir pajamos vienam ūkio nariui (Lt).
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Vidutinės vienos šeimos nario pajamos per ketverius metus išaugo gerokai daugiau nei išlaidos – jos 2008 metai buvo 70 procentų didesnės negu 2005 metais. Didžiausias vidutinių pajamų augimas buvo stebimas 2007 metais, jos išaugo 30 procentų lyginant su 2006 metais. Vartojimo išlaidos, skaičiuojant vienam namų ūkio nariui, 2008 m. buvo 794 litai per mėnesį. Palyginti su 2007 m., vartojimo išlaidos padidėjo 6 procentais, arba 45 litais mėnesiui. Vartojimo pajamų ir išlaidų didėjimui lėmė didėjantys darbo užmokesčiai.

Siekiant įvertinti emigracijos poveikio ekonominiams rodikliams, buvo atlikta emigrantų ir vidutinės vartojimo pajamos vienam ūkio nariui koreliacinė analizė. Gauti duomenys pateikti 27

pav.

27 pav. Vidutinės vartojimo pajamos vienam ūkio nariui priklausomybė nuo emigracijos mastų.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Vidutinės vartojimo pajamos vienam ūkio nariui priklausomybė nuo emigracijos mastų regresijos lygties koeficientas parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, vidutinės vartojimo pajamos vienam ūkio nariui turėtų padidėti 0,04 tūkst (skaičiavimai pateikti priede). Kadangi regresijos lygties koeficientas yra teigiamas skaičius, tai ryšys tarp emigracijos ir vidutinio metinio darbo užmokesčio yra tiesioginis, vadinasi didėjant emigracijos lygiui, vidutinės vartojimo pajamos vienam ūkio nariui taip pat didėja šalyje. Taip pat buvo apskaičiuojami koreliacijos, tiesinės koreliacijos ir determinacijos koeficientai. Determinacijos koeficientas parodė, kad emigrantų skaičius vidutinėms vartojimo pajamoms vienam ūkio nariui įtakoja 44 proc. Didžiąją dalį darbo užmokesčio dydį įtakoja kitos priežastys, pvz.: išsilavinimas, vaikų skaičius namų ūkyje, darbo užmokestis

Apskaičiavus tiesinės koreliacijos koeficientą gaunama reikšmė lygi 0,67. Kuo apskaičiuota reikšmė artimesnė 1, tuo ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra glaudesnis.

Apžvelgus ir išanalizavus demografinius, darbo rinkos bei ekonominius reiškinius, galima daryti išvadą, kad visi aptarti rodikliai bei reiškiniai, pakankamai stipriai sąveikauja su emigracijos procesu. Emigracija įtakoja šalies gyventojų skaičių. Emigracijos mastas yra pakankamai platus, ir didžioji jos dalis yra nedeklaruota, t.y. nelegali. Paprastai emigrantai renkasi didžiąsias Europos sąjungos, šalis, kuriose nori dirbti ir gyventi. Emigracijos procesas stipriai įtakoja šalies darbo rinką, mažina nedarbo lygį, taip pat ir bedarbių skaičių. Ekonominiu požiūriu emigracija turi ir neigiamos ir teigiamo reikšmės. Neigiami bruožai yra tai, kad yra sunkinamos darbo vietų sąlygos darbdavių atžvilgiu, ko pasekoje mažėja gamyba. Teigiamiems galima priskirti tai, kad sumažėjus gyventojų skaičiui, išauga BVP, tenkantis vienam šalies gyventojui, be to yra keliami atlyginimai likusiems šalies darbo rinkos dalyviams, nors procesas iššaukia neigiamas pasekmes, tokias kaip augančia infliaciją bei didėjančią vartojimą. Baigiant darbo poskyrį galima daryti išvadą, kad Lietuvoje emigracijai padidėjus vienu

tūkstančiu gyventojų, gyventojų skaičius šalyje sumažės 0,0008 mln. gyventojų. Ryšys tarp gyventojų emigracijos ir BVP šalyje yra tiesioginis - didėjant emigracijos lygiui, BVP šalyje didėja. Emigrantų skaičius įtakoja BVP dydį 4 proc. Gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, nedarbo lygis šalyje padidėtų 0,8 proc. Emigrantų skaičius įtakoja nedarbo lygį ir bedarbių skaičiui beveik 80 proc.

3.EMIGRACIJOS PROGNOZAVIMAS IR MAŽINIMO GALIMYBĖS

Situacija darbo rinkoje gerės, bet liks įtempta. Lietuvos darbo biržos tinklapyje skelbiama darbo rinkos prognozė 2011 metams.

Lietuvos ekonomikoje pasirodžius pirmiesiems stabilizacijos ženklams, situacija 2011 metais darbo rinkoje gerės – mažės nedarbas, didės įsidarbinimo galimybės, darbdaviai sušvelnins poziciją darbuotojo skaičiaus mažinimo atžvilgiu. Darbdaviai 2011 metais tikisi, kad didės jų siūlomų prekių ir paslaugų paklausa, tai turėtų sąlygoti didesnę darbo vietų steigimą. Nors ir prognozuojamas darbo vietų didėjimas, registruotų bedarbių skaičiaus mažinimas 2011 metais yra vienas pagrindinių iššūkių. Nepaisant padidėjusios darbo paklausos, daugumai bedarbių vis dar bus sunku susirasti darbą. Nedarbas išliks struktūrinis – trūks kvalifikuotų darbuotojų, didės darbo pasiūlos ir paklausos neatitikimas. 2011 metais bus didelė dalis bedarbių, kuriems padėti įsidarbinti reikės papildomų pastangų, t.y., ilgalaikiams bedarbiams, jaunimui. Nepaisant to, kad bus steigiama daugiau darbo vietų ir pasijaus kvalifikuotų darbuotojų stygius, atlyginimai augs nežymiai arba iš viso neaugs. Darbdaviai 2011 metais vis dar nedidins atlyginimų, o papildomas pajamos bus skiriamos tolesnei veiklai optimizuoti. Pastebima tendencija, kad 2010 metais atlyginimai stabilizavosi ir jau 2011 metais galėtų nežymiai augti. Dar vienas laukiamas iššūkis 2011 metais, tai emigracija. Prognozuojama, jog šiais metais iš Lietuvos išvyks daugiau darbingo amžiaus gyventojų nei pernai. Emigracija sukelia tokias pagrindines problemas, kaip konkurencijos mažėjimą, kvalifikuotų specialistų stygių, didėja jaunimo emigracija, darbdaviai nerasdami darbuotojų vietinėje rinkoje, bus priversti jų ieškoti trečiųjų šalių darbo rinkoje. 2011 metais ypatingą vaidmenį darbo rinkoje vaidins atsiverianti Vokietijos darbo rinka, atsigaunančios Vakarų Europos ir Skandinavijos šalys, į kurias darbo neturintys žmonės rinksis išvykimą nei įsidarbinimą Lietuvoje [61].

3.1. Emigracijos srautų mažinimas ir emigravusiųjų grįžimo skatinimas.

Analizuojant Lietuvos piliečių išvykimą iš šalies aiškiai pastebima ir pačių emigracijos pokyčių. Anksčiau iš šalies išvykdavo pavieniai asmenys, kurie, padirbėję kelis mėnesius, sugrįždavo į Lietuvą ir uždirbtus pinigus investuodavo į Lietuvos ekonomikos kėlimą. Šiuo metu emigracija yra įgavusi kitą, galima teigti, gąsdinantį atspalvį: emigruoja ne tik pavieniai asmenys, bet Lietuvą palieka šeimos: vyrai, žmonos ir vaikai. Lietuvą palieka ne tik vargingai gyvenantys arba darbo netekę žmonės, bet ir verslininkai, ir akademinės bendruomenės nariai, ir jauni, energingi, dar tik savo ateitį pradedantys kurti žmonės, valstybės tarnautojai bei specialistai, teigia L. Jurkonytė (2011).

Kitas labai rimtas iššūkis Lietuvos akademiniai sistemai bei valstybės ateičiai – didėjanti studijų svetur tendencija. Studijuojančio jaunimo migracija gali sukelti didelę ekonominę grėsmę valstybei. Kiekvienas išvykęs jaunuolis yra didelis kvalifikacinio potencialo praradimas. Eurostato duomenimis, 2007 m. 6,9 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių studijavo Europos valstybių aukštosiose mokyklose, tai 1,7 tūkst. daugiau negu 2005 m. Daugiausiai jų studijavo Jungtinėje Karalystėje (35%), Vokietijoje (25%) ir Latvijoje (6%). Išvykstančiųjų studijuoti į užsienį pagal akademinį mainų programas skaičius didėja – 2007-2008 mokslo metais, palyginti su 2005-2006 mokslo metais, jų išvyko 1,4 karto daugiau. Studijuojantis žmogus yra kvalifikuota darbo jėga, kuri turi užtikrinti ekonominę plėtrą, o jo emigracija dažniausiai yra etapas į ilgalaikę emigraciją. Siekiant išvengti neigiamų jaunimo emigracijos pasekmių, būtina radikaliai kelti studijų kokybę Lietuvos aukštosiose mokyklose, sudaryti sąlygas kiekvienam jaunuoliui gauti išsilavinimą, sudaryti palankias paskolų grąžinimo galimybes studijuojantiems jauniems žmonėms. Akademinių jaunimo migracija atneštą teigiamą naudą valstybei tik tada, kai jauni žmonės, pagilinę mokslo žinias ir gavę išsilavinimą užsienyje, galėtų naudingai pritaikyti sukauptą patirtį savoje šalyje. Todėl labai svarbu nenutraukti ryšio su jau išvykusiais jaunais žmonėmis bei sudaryti palankias sąlygas jiems sugrįžti ir užsienyje įgytą patirtį bei žinias panaudoti Lietuvos ekonomikos augimui.

Taip pat pastaruoju metu galime pastebėti, jog iš Lietuvos išvyksta vis daugiau specialistų. Kvalifikuotus specialistus išvykti skatina įvairios priežastys: nepalanki darbu tvarka, biurokratizmas, pernelyg griežtas veiklos reglamentavimas, ribota veiksmų ir iniciatyvos laisvė, pernelyg didelis darbo krūvis ir palyginti mažas atlyginimas, nepalankios karjeros galimybės. Labai didelį neigiamą poveikį ir rimtas pasekmes Lietuvai turės medicinos specialistų išvykimas iš šalies. Iš Lietuvos į užsienį 2008 m. emigravo beveik 500 sveikatos priežiūros sistemos specialistų. Lietuvių gydytojai - vieni labiausiai emigruojančių Europoje. Galima teigti, kad šios srities specialistų išvykimas yra aktualus didžiausiai Lietuvos visuomenės daliai, o pagrindinės priemonės, lėtinančios išvykstančiųjų srautą, būtų atlyginimų didinimas ir sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų gerinimas.

Emigracija sukelia tokių socialinių grėsmių kaip tautinio intelektualumo praradimas, tautos identiteto ir patriotizmo silpnėjimas. Šalis praranda piliečius, lemiančius ir Lietuvos politinį likimą. Dažniausiai emigruoja aktyvūs, savarankiški, rizikos ir atsakomybės prisiimti nebijantys žmonės, jaunimas. Taigi, nuo Lietuvos likimo sprendimo atsiriboja daug aktyvių ir jaunų jos piliečių, nes išvykę politiniame procese jie dažniausiai nedalyvauja. Emigracija iš šalies komplikuoja vidurinės klasės formavimąsi, be kurio negalima tikėtis išspręsti stabilios, pažangios demokratinės valstybės susiformavimo problemų.

Kiekvienas išvykęs žmogus yra labai didelis praradimas valstybei. Kodėl? Todėl, kad žmogus yra didžiausias valstybės turtas. Ne žemė, ne pramonės įmonė, ne pasodintas medis, o pats žmogus. Be žmogaus negali egzistuoti, augti bei klestėti jokia šalis [66].

Sukūrus palankias sąlygas mokytis, dirbti ir taip savo ateitį kurti Lietuvoje, galime tikėtis ne tik emigracijos lėtėjimo, bet ir šalies gyventojų augimo bei pačios valstybės klestėjimo.

6 lentelė

Svarbiausios emigrantų sugrįžimą skatinančios priemonės

Informavimo priemonės	Paslaugos emigrantams	Mokestinės politikos priemonės	Finansinės paramos priemonės (subsидijos)
Diplomatinių atstovybių užsienio šalyse vykdomas kryptingas skatinimas sugrįžti	Užtikrinama teisė gauti viešąsias paslaugas grįžtančiajam bei šeimos nariams	Įvairios mokestinės lengvatos grįžusiesiems (verslui plėtoti ir pan.).	Stipendijos mokslininkams
Informacinės kampanijos ar konferencijos nacionalinių švenčių metu, konferencijos ir seminarai užsienyje	Inkubatorių bei technologinių parkų teikiamos paslaugos grįžusiųjų verslui		Finansinė parama konkreitiems tyrimų projektams
Interneto portalai grįžtantiesiems	Darbo pasiūlos centrai grįžtantiesiems		Dengiama dėl grįžimo prarasta mokslininko atlyginimo dalis
Informacinių leidinių ir bukletų leidyba bei platinimas	Pagalba įsigyjant, nuomojantis būstą		Parama užsienyje dirbančių Mokslininkų organizacijoms ir renginiams
	Trumpalaikių apsilankymų organizavimas bei pagalba ieškant giminaičių		Trumpalaikių apsilankymų bei mokslinių mainų organizavimas
			Finansinė parama grįžtančiųjų verslui steigti ir vystyti
			Finansinė parama būstui įsigyti ar kitiems buities klausimams spręsti

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis [65] šaltiniu

Dr. Audra Sipavičienė pateikia keletą priemonių galinčių pagerinti emigracijos srautą ir ekonominius rodiklius:

1. Mažinti emigracijos mastą:

a) ekonominė plėtra – skatinti investicijas į Lietuvos ūkį ir darbo vietų kūrimą, pagalbėti apie investicijų lengvatas į su aukštosiomis technologijomis susijusias gamybos šakas užtikrinant tolesnę plėtrą;

b) sparčiau didinti darbo apmokėjimą, ypač tam tikrose ūkio šakose;

c) kurti palankią socialinę aplinką, leidžiančią individams ir šeimoms savo pagrindinius poreikius realizuoti Lietuvoje;

d) gerinti žmonių apsaugą nedarbo atveju, užtikrinti persikvalifikavimo galimybes;

e) bedarbių perkvalifikavimo programos derinti su Lietuvos verslo paklausa pritraukiant tų šakų verslo institucijų lėšas (kurias jie skiria darbo paieškai užsienyje);

f) mažinti pajamų mokesčių;

g) supaprastinti verslo steigimo reglamentavimą, mažiau reguliuoti verslą.

2. Stabdyti protų nutekėjimą, skatinti jų susigrąžinimą (nors ir virtualų):

a) atlikti išsamų tyrimą – situacijos ir protų nutekėjimo priežasčių analizę;

b) skatinti aukštųjų mokyklų studentų, dėstytojų, mokslininkų mobilumą per specialias programas, plėtoti bendrus projektus su užsienio šalių mokslo institucijomis;

c) plėtoti specialistų (medikų, inžinierių, kt.) mobilumo ir pasikeitimo programas glaudžiau bendradarbiaujant su tikslo šalimis;

d) kardinaliai reformuoti mokslo ir studijų sistemą: orientuoti aukštųjų mokyklų programas į Lietuvos ūkio reikmes;

e) tobulinti (reformuoti) draudimo sistemą, kad žmonės jaustųsi saugūs dirbdami, išėję į pensiją, nedarbingumo atveju;

f) reformuoti aukštojo mokslo finansavimą: kredituoti studijas taikant lengvatinius paskolų grąžinimo modelius specialistams, dirbantiems Lietuvoje;

g) reformuoti mokslo finansavimą: finansuoti tyrimus ir projektus, o ne institucijas, pritraukti ES lėšų ir numatyti bendrą sėkmingų projektų finansavimą; projektų konkursų skaidrumas ir atvirumas, informacija, prieinama ir užsienyje gyvenantiems Lietuvos mokslininkams;

h) aukštos kvalifikacijos darbuotojų įdarbinimo tiek valstybės tarnyboje, tiek mokslo institucijose, aukštosiose mokyklose skaidrumas, atvirumas, prieinamumas emigravusiems specialistams ir mokslininkams

3. Mažinti neigiamas emigracijos pasekmes:

a) ieškoti alternatyvų išvykstančiai darbo jėgai pakeisti, neatmetant darbo jėgos importo (laikino, pagal specialias programas) galimybių;

b) remti jaunas šeimas (paskolos butui, mokslui);

c) atlikti išsamų emigrantų „paliktų vaikų“ tyrimą;

d) gerinti investicinį klimatą, kad migrantai nebijotų savo pinigų investuoti į savo šalies ūkį.

4. Skatinti grįžtamąją migraciją:

a) skleisti informaciją įvairiais grįžimo į Lietuvą aspektais (būstas, darbas, medicina, vaikų priežiūra, mokslas, kt.);

b) organizuoti specializuotus bandomuosius pažintinius turus į Lietuvą ilgalaikiams (penkių ir daugiau metų) emigrantams (specialistams);

c) bendradarbiaujant su tikslo šalimis, vykdyti protų susigrąžinimo (ar panaudojimo) programas remiant emigrantų specialistų grįžimą į kilmės šalis laikinai padirbėti;

d) migrantų sugrįžimas, nors laikinas ar virtualus, prisideda prie ryšių tarp diasporos ir šalies plėtros, sugebėjimų perdavimo, keitimosi patirtimi;

e) panaikinti emigranto uždarbių dvigubą apmokestinimą;

f) kaip išskirtinę vienkartinę (eksperimentinę) priemonę taikyti užsienyje uždirbtų pinigų legalizavimo programą (pagal analogiją su kai kuriose šalyse vykdoma nelegalių migrantų reguliavimo programa).

Viena iš pagrindinių gyventojų skaičiaus, o tuo pačiu ir darbo jėgos mažėjimo priežasčių – šalies gyventojų emigracija. Emigracijos tendencijų analizė parodė, kad gyventojų emigraciją skatina įvairios priežastys, tačiau viena pagrindinių paskatų – ekonominis motyvas (aukštesnio gyvenimo lygio siekis). Remiantis Lietuvos laisvosios rinkos instituto atliktu tyrimu (2006), siekiant sumažinti emigracijos srautus, būtina sudaryti galimybes Lietuvos gyventojams gauti didesnes pajamas, taip šalinant pagrindinę valstybės priemonėmis pasiekiamą emigracijos priežastį.

Kitas ne mažiau svarbus aspektas – išvykusiųjų asmenų grįžimo skatinimas. Išanalizavus imigracijos srautų tendencijas 2010 m. į Lietuvą imigravo 5,2 tūkst. žmonių – 1,3 tūkst. mažiau negu 2009 m. Vidutiniškai per metus 1000 gyventojū teko 1,6 imigranto (2009 m. – 1,9, 2008 m. – 2,8). Pastebėta, jog didžiąją imigrantų dalį sudaro grįžtantys Lietuvos gyventojai. 2010 m. į Lietuvą grįžo (reemigravo) 4,1 tūkst. (78,85% visų imigrantų). Nepaisant to, į Lietuvą grįžtančiųjų emigrantų dalis (2010 m. į Lietuvą grįžo 4,1 tūkst. emigrantų), palyginti su emigracijos srautais (2010 m. iš Lietuvos išvyko 83,2 tūkst. šalies gyventojų), yra palyginti didelė (79,1%). Todėl būtina imtis efektyvių priemonių, skatinančių aktyvesnį išvykusių asmenų grįžimą. Reikia pripažinti, kad reikalinga ypač stipri motyvacija asmeniui, kuris siekdamas susikurti gerovę užsienyje, tam paskyrė ne vienus metus (Žibas 2006). Be to, reikia atsižvelgti ir į tai, kad grįžęs į Lietuvą asmuo susiduria įvairiomis socialinio, ekonominio ir kitokio pobūdžio problemomis, kaip antai būsto ir darbo paieška, mažesnėmis pajamomis, reintegracija į visuomenę. Be to, dalį emigrantų nuo grįžimo į tėvynę sulaiko geros socialinės garantijos, taip pat gerovei kurti paimtos įvairios būsto ar vartojamosios paskolos.

Viena svarbiausių priemonių, galinčių paskatinti emigravusių asmenų grįžimą – ryšių su užsienyje gyvenančiais lietuviais palaikymas bei jų kontaktų su Lietuva palaikymo ir puoselėjimo skatinimas. Siekiant šių tikslų įgyvendinimo, būtina aiški valstybės politikos kryptis emigravusių Lietuvos gyventojų atžvilgiu.

Dar vienas iš svarbesnių veiksnių, skatinančių ekonominę emigraciją yra pajamų lygio Lietuvoje ir užsienyje skirtumas. Tačiau pagrįstos ir veiksmingos valstybės intervencijos galimybės šioje srityje yra ribotos. Kadangi darbo užmokestis yra darbo paklausos ir pasiūlos darbo rinkoje rezultatas, valstybė čia gali imtis priemonių tik tiek, kiek reikia taisyti darbo rinkos netobulumus.

Konkurencija darbo rinkoje nėra tobula, nes kapitalas (darbdaviai) yra pranašesnis už darbo jėgą derybose dėl darbo sąlygų bei užmokesčio. Pranašumas atsiranda dėl kelių priežasčių. Pirma, kapitalas yra mobilesnis už darbo jėgą. Antra, konkrečiame sektoriuje esančios firmos veikia kaip oligopolininkės jų darbuotojų atžvilgiu. Pagrindinis darbo rinkos skirtumas nuo įprastinės prekių ir paslaugų rinkos yra toks: net jei tik kelios firmos tarpusavyje konkuruoja gamindamos panašius produktus, vartotojas gali rinktis vienos iš tų firmų produktą arba pasirinkti apskritai nevartoti tų produktų. Tuo tarpu darbo rinkoje darbuotojas jau yra investavęs į konkrečių įgūdžių ir žinių įgijimą. Todėl jis turi rinktis arba darbą vienoje iš konkrečioje srityje veikiančių firmų, arba prisiimti papildomus kaštus, susijusius su persikvalifikavimu. Tai ypač taikytina tuose sektoriuose, kuriuose reikia specifinių aukšto lygio žinių. Ten, kur reikia žemesnės kvalifikacijos, kapitalas yra pranašesnis už darbo jėgą, nes čia darbo jėgos pasiūla dažniausiai viršija paklausą. Dėl šių priežasčių valstybės reguliuoja darbuotojų ir darbdavių santykius darbo rinkoje.

Toliau aptariami tik keli reguliavimo aspektai. Pirmas, minimalaus darbo užmokesčio nustatymas. Ši priemonė skirta apsaugoti žemos kvalifikacijos, bendruosius įgūdžius turinčius darbuotojus. Antra, nedarbo pašalpa, kuri bent jau teoriškai ji atlieka svarbią draudimo funkciją ir be kitų dalykų gali užtikrinti didesnę darbo jėgos mobilumą. Sąlyginai didelė nedarbo pašalpa suteikia paskatas darbuotojams palikti mažą pridėtinę vertę kuriančias bei žemus atlyginimus mokančias firmas ir pereiti į produktyvesnes firmas ar sektorius. Padidėjęs darbuotojų mobilumas skatina kapitalo konkurenciją dėl darbo jėgos, o tai sąlygoja perėjimą prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų (ir paslaugų) gamybos bei darbo užmokesčio kilimą.

Nedarbo pašalpų didinimas, skatindamas darbuotojų mobilumą, turi netiesioginės įtakos darbo užmokesčio lygio augimui. Trumpuoju laikotarpiu ši priemonė gali būti veiksmingesnė nei minimalaus darbo užmokesčio didinimas dėl kelių priežasčių. Pirma, ji turi įtakos darbo užmokesčio augimui ne tik mažą pridėtinę vertę kuriančiuose sektoriuose (tačiau su sąlyga, kad nedarbo pašalpa yra pakankamai aukšta). Didesnis darbuotojų mobilumas tarp firmų ir sektorių skatina atlyginimų lygio kilimą visuose ekonomikos šakose. Antra, šios priemonės taikymas neskatina „juodosios darbo rinkos“ vystymosi. Tačiau neigiamas pašalinis poveikis yra tas, kad pernelyg didelės nedarbo pašalpos, turėdamos neigiamą įtaką paskatoms dirbti, skatina nedarbo lygio augimą, o ne darbuotojų mobilumą. Todėl ši priemonė turi būti naudojama atsižvelgiant į bendras ekonomikos bei biudžeto galimybes bei nedarbo lygį.

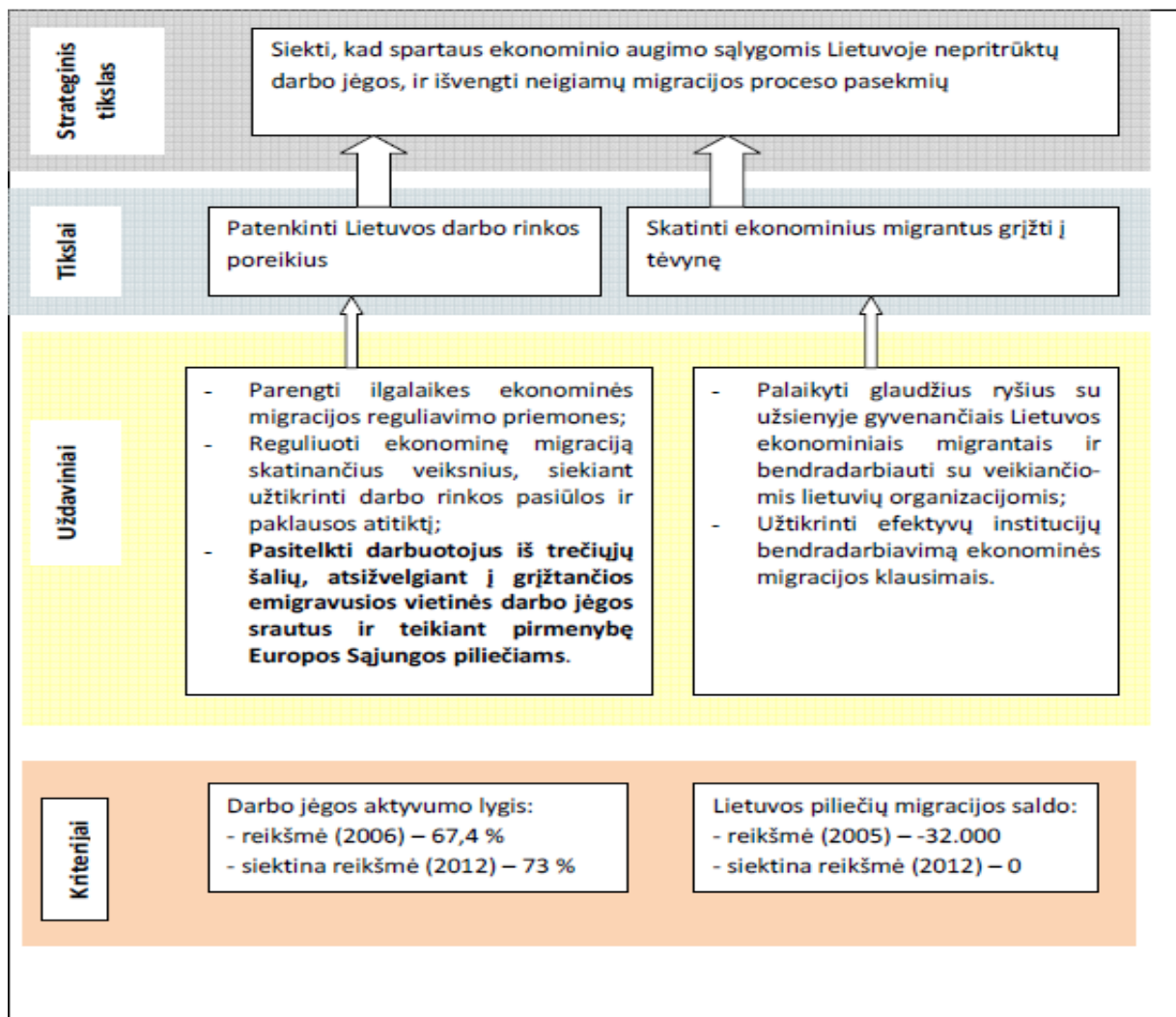
Atitinkama logika turėtų būti taikoma toms sritims, kurias valstybė finansuoja tiesiogiai, t.y. sveikatos priežiūros, švietimo ir aukštojo mokslo sistemoms ir kt. Čia vyriausybė veikia ne tik kaip darbo rinkos reguliuotojas, bet ir kaip darbdavys. Taigi vyriausybės tiesioginė įtaka atlyginimų lygiui šiuose sektoriuose yra gerokai didesnė. Be to, atlyginimų lygio kėlimas šiuose sektoriuose gali būti pateisinamas, kaip siekis išlikti konkurencingais, pritraukiant geriausius darbuotojus.

Tačiau trumpuoju laikotarpiu tokios politikos vykdymą riboja du veiksniai. Pirma, valstybės biudžeto galimybės kelti atlyginimus yra ribotos. Antra, atlyginimų viešėjame sektoriuje negalima didinti stipriai ir staigiai, nes tai paskatins infliacijos augimą.

Taigi trumpuoju laikotarpiu valstybės įtaka darbo užmokesčio lygiui gali būti pateisinama tik kaip netobulos konkurencijos darbo rinkoje šalinimas, o galimybės iš esmės įtakoti darbo užmokesčio lygio kilimą yra labai ribotos. Nepasverta intervencija gali sukelti neigiamą pašalinį poveikį šalies ekonomikai ir duoti priešingus, nei tikėtasi rezultatus. Tuo tarpu, ilguoju laikotarpiu darbo užmokesčio lygis ateityje galėtų kilti ir dėl didėjančio produktyvumo (kuris, savo ruožtu, priklauso nuo darbuotojų kvalifikacijos bei naudojamų technologijų), makroekonominio stabilumo, subalansuotos ekonominės plėtros ir kitų veiksnių. Todėl valstybės politika ilguoju laikotarpiu turėtų būti nukreipta į žmoniškųjų išteklių kokybės gerinimą, palankios aplinkos verslui sudarymą bei makroekonominio stabilumo užtikrinimą. Šių tikslų įgyvendinimas ilguoju laikotarpiu turės didžiausią įtaką migrantų sugrįžimui.

3.2. Ekonominės emigracijos reguliavimo strategija.

Ekonominės emigracijos reguliavimo strategija – tai pirmoji valstybės strategija ekonominės migracijos reguliavimo srityje. Pagrindinis strategijos tikslas – atsižvelgiant į esamą ekonominės migracijos būklę Lietuvoje, ES bei pasaulyje, nustatyti ilgalaikius ekonominės emigracijos politikos tikslus ir prioritetus taip, kad spartaus ekonominio augimo sąlygomis Lietuvoje nepritrūktų darbo jėgos bei būtų išvengta kitų neigiamų šio proceso padarinių.

28 pav. Ekonominės migracijos reguliavimo strategija – tikslai, uždaviniai, priemonės
 Šaltinis: Modifikuota pagal tyrimą „Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas“, Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008.

Galima išskirti šias pagrindines strategijos nuostatas:

- Mažinti Lietuvos gyventojų emigraciją (siekiama didinti ekonominės gerovės lygį šalyje per ekonominius, švietimo, socialinius ir kultūrinius veiksnius);
- Didinti vietinės darbo jėgos įsitraukimą į darbo rinką (didinamas vietinės darbo jėgos įtraukimo lygis, skatinamas vidinis darbo jėgos mobilumas ir darbo jėgos lankstumas);
- Skatinti ekonominius migrantus grįžti į tėvynę (didinant ekonominės gerovės lygį šalyje, taip pat įvairiomis priemonėmis siekiant, kad kuo daugiau išvykusių Lietuvos gyventojų grįžtų į tėvynę);
- Pritraukti darbuotojų iš trečiųjų šalių (paprastinamos užsieniečių, turinčių profesiją, kurios darbuotojų trūksta Lietuvoje, įdarbinimo procedūros, keičiamos šeimos susijungimo procedūros, didinamas Lietuvos patrauklumas).

Baigiant darbo poskyrį galime teigti, kad norint reguliuoti emigracijos mastus, visų pirma reikia nusistatyti tikslą, uždavinius ir siektinus kriterijus.

IŠVADOS

1. Išanalizavus literatūros šaltinius galime nurodyti, kokios yra emigracijos pasekmės ekonomikai: mažėja nedarbas; auga darbo užmokestis; gerėja darbuotojų darbo sąlygos; trūksta darbo jėgos; Lietuvos gyventojų mažėja, visuomenė senėja; kyla įtampos socialinės apsaugos sistemoje; „protų nutekėjimas“; migracijos įtaka bendrojo vidaus produkto augimui.

2. 2010 m. emigrantų išvyko beveik 2 kartus daugiau nei 2005 m. Tokią sparčią emigraciją skatino Lietuvoje vis didėjantis nedarbo lygis. Mažiausias Emigrantų skaičius užfiksuotas 2008 metais (23,7 tūkst.). Tam turėjo įtakos kylantis pragyvenimo lygis, didėjanti darbo paklausa. Per 2005 – 2010 m. didžiąją emigracijos dalį sudarė deklaruoti išvykimai, t.y. 2010 m. išvyko 83,2 tūkst. žmonių, kitaip tariant visi emigrantai deklaravo savo išvykimą. Deklaravusių emigrantų skaičiaus padidėjimui 2010 m. turėjo įtakos Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatyta prievolė nuolatiniais šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Migracijos saldo visu analizuojamu laikotarpiu buvo neigiamas, o tai reiškia, kad šalį palikdavo daugiau gyventojų, negu kad į ją atvykdavo imigrantų. Didžiausiais emigrantų skirtumas buvo 2010 metais, kada šalį paliko 15 kartų daugiau šalies gyventojų nei į ją įvažiavo. Per analizuojamąjį laikotarpį emigruoti iš Lietuvos daugiau linkusios moterys. Daugiau kaip du trečdaliai 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravusių moterų buvo netekėjusios, išsituokusios ar našlės. Našlėms, išsituokusioms moterims, auginancios mažamečius vaikus, užsienio šalys suteikia pilnas socialines garantijas. Savo gausa išsiskiria 20-39 metų amžiaus Lietuvos gyventojai, kurie emigravo iš Lietuvos ir sudarė apie 62 proc. visų emigrantų. Nustatyta, kad analizuojamu laikotarpiu pirma prioritetine emigrantų tikslo šalimi yra Jungtinė Karalystė. 2010 m. palyginus su 2005 m. šalies gyventojų, pasirinkusių emigruoti į Jungtinę Karalystę skaičius išaugo 9,7 karto arba 868,53 proc. Į šią šalį išvyko 37,89 proc. visų emigravusiųjų Lietuvos piliečių. Į Jungtinę Karalystę lietuvius traukia galimybė gauti socialines pašalpas ir gerokai didesnis minimalus darbo užmokestis. Antra pagal populiarumą užsienio šalis yra Airija. 2007–2008 m. dauguma (70 proc.) emigrantų išvyko į užsienį dirbti. 2008 m. kas dešimtas emigrantas išvyko mokytis, 2007 m. – kas aštuntas. Dėl šeiminių aplinkybių 2008–2007 m. išvyko 8 procentai visų emigrantų.

3. Išanalizavus makroekonominis rodiklius galime daryt išvadą, kad mažiausias emigrantų skaičius buvo (23,7 tūkst. 2008 m.) tada, kai buvo mažas bedarbių skaičius (69 tūkst. 2007 m), nedarbo lygis (4,3%, 2007 m.) ir buvo mokami didžiausi atlyginimai (25824 lt per metus, 2008 m.). Mažiausi emigracijos srautai buvo 2007 - 2008 m, tais metais Lietuva buvo skelbiama, kaip finansiškai stabili valstybė. Galime patvirtinti iškeltai hipotezei, kad emigracija turi įtakos nedarbo lygiui ir darbo užmokesčiui, nes pagal atliktą analizę, galime daryti išvadą, kad emigracija šalyje didėja, kai didėja nedarbo lygis ir mažėja darbo užmokestis.

4. Siekiant įvertinti emigracijos poveikį ekonominiams rodikliams, buvo atlikta koreliacinė analizė tarp emigracijos srautų ir ekonominių rodiklių. Apskaičiuoti duomenys rodo, kad, ryšys tarp emigracijos ir vidutinio metinio darbo užmokesčio yra tiesioginis, vadinasi didėjant emigracijos lygiui, vidutinis metinis darbo užmokestis taip pat didėja šalyje. Emigrantų skaičius darbo užmokesčiui įtakoja 10,43 proc. Tarp nagrinėjamų kintamųjų yra vidutinio stiprumo ryšys. Gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, nedarbo lygis turėtų padidėti 0,91 proc. Ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų labai stiprus. Emigrantų skaičius bedarbių skaičiui įtakoja 80 proc. Ryšys tarp kintamųjų taip pat labai stiprus. Gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, bendrasis vidaus produktas turėtų padidėti 0,82 mln. litų. Ryšys tarp šių kintamųjų yra labai silpnas. Emigrantų skaičius vidutinėms vartojimo pajamoms vienam ūkio nariui įtakoja 44 proc. Ryšys tarp kintamųjų yra vidutinio stiprumo.

Aptarus teorinę ir išanalizavus praktines dalis, pateikiame rekomendacijas.

REKOMENDACIJOS:

Emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos – kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti, todėl svarbu gerinti bendrą ekonominę situaciją:

- Mažinti Lietuvos gyventojų emigraciją (siekiama didinti ekonominės gerovės lygį šalyje per ekonominius, švietimo, socialinius ir kultūrinius veiksnius);
- Didinti vietinės darbo jėgos įsitraukimą į darbo rinką (didinamas vietinės darbo jėgos įtraukimo lygis, skatinamas vidinis darbo jėgos mobilumas ir darbo jėgos lankstumas);
- Skatinti ekonominius migrantus grįžti į tėvynę (didinant ekonominės gerovės lygį šalyje, taip pat įvairiomis priemonėmis siekiant, kad kuo daugiau išvykusių Lietuvos gyventojų grįžtų į tėvynę);
- Pritraukti darbuotojų iš trečiųjų šalių (paprastinamos užsieniečių, turinčių profesiją, kurios darbuotojų trūksta Lietuvoje, įdarbinimo procedūros, keičiamos šeimos susijungimo procedūros, didinamas Lietuvos patrauklumas).

56+%C4%AF+jav+be+viz%C5%B3&cd=20&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.

19. Banadienė, O. Kaip susigražinti „protus“? [žiūrėta 2010-06-15]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:j5blARRA2OgJ:svietimas.takas.lt/il/il.php%3Fst%3D3%26msgid%3D630+prot%C5%B3+nutek%C4%97jimas&hl=lt&ct=clnk&cd=29&gl=lt>>.
20. Bielskytė, G. (2002). Kiek žalingas protų nutekėjimas. Atgimimas. [žiūrėta 2010-02-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1033717022>>.
21. Davidavičius, A. [žiūrėta 2010-11-30]. Prieiga per internetą: <http://209.85.135.104/search?q=cache:_ujbzHBBJNUJ:www.sociumas.lt/Lit/Nr9/default.asp+migracij+os+politika&hl=lt&ct=clnk&cd=2&gl=lt>.
22. Didžioji Britanija. Londono žinios. Kiek žalingas „protų nutekėjimas“? [žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:T8FV9DyO8iQJ:www.londonozinios.com/a-news-100+prot%C5%B3+nutek%C4%97jimas&hl=lt&ct=clnk&cd=11&gl=lt>>.
23. Vainienė, R. (2005). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius; Baltijos bisnis.
24. EUROSTATO duomenų bazė. BVP 1 gyventojui perkamosios galios standartais. [žiūrėta 2009-12-20]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_economy&root=Yearlies_new_economy/B/B1/B11/daa10000>.
25. EUROSTATO duomenų bazė. Minimalaus darbo užmokestis. [žiūrėta 2010-03-05]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/extraction/retrieve/en/theme3/earn/earn_minw_cur?OutputDir=EJOutputDir_60&user=unknown&clientsessionid=42E9B1C8CB48B27F38F9EC140B9E7121.extraction-worker2Fhtml&>.
23. EUROSTATO duomenų bazė. Nedarbo lygis. [žiūrėta 2010-11-20]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=STRIND_EMPLOI&ROOT=STRIND_EMPLOI/emploi/em071/>.
24. Grižibauskienė, E. Kas moka už emigrantų vaikus?. [žiūrėta 2010-09-10]. Prieiga per internetą: <http://209.85.129.132/search?q=cache:8YauX8kDH7AJ:www.litua.com/lt/zinios/kas_moka_uz_emigrantu_vaikus+vaik%C5%B3+emigracija&cd=11&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.
25. Informacija apie prekybos žmonėmis problemą Baltijos šalyse. [žiūrėta 2009-12-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.refocusbaltic.net/lt/index>>.
26. Jungtinių Tautų protokolo apibrėžimas (2006). Prekyba žmonėmis. [žiūrėta 2010-11-04]. Prieiga per internetą: <<http://infocentras.iom.lt/lt/migracija---skaiciai-ir-likimai/prekyba-zmonemis/>>.
27. Kačerauskas, V. Lietuvos migracijos valdymo sistema. [žiūrėta 2010/12/09]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:J6vbYKLLALUJ:www.kackis.net/file.php%3Fid%3D7+apie+migracij%C4%85&hl=lt&ct=clnk&cd=10&gl=lt>>.

28. Kačinskienė, M. (2006). Laisvė judėti: gavom ir skundžiamės. [žiūrėta 2009-10-09]. Prieiga per internetą: < <http://www.delfi.lt/news/daily/comments/article.php?id=9375472> >.
29. Kripaitis, R., Romikaitytė, B. Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. [žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą: <http://209.85.135.104/search?q=cache:DMJgl7R3vP4J:www.smf.su.lt/documents/konferencijos/GaIvanauskas%25202005/2005%2520m.%2520leidinys/Kripaitis_Romikaityte.pdf+migracijos+veiksni+ai&hl=lt&ct=clnk&cd=7&gl=lt>.
30. Kuzmickaitė, D.,K. Šiuolaikinės migracijos tyrimai. [žiūrėta 2010-10-15]. Prieiga per internetą:<<http://209.85.129.132/search?q=cache:fIzAp3uxOdsJ:www.iseivijosinstitutas.lt/index.php%3Fcid%3D14+migracijos+saldo+lietuvoje+2007+m.&cd=18&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>.
31. Labanauskas, L. „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija. [žiūrėta 2010-06-16]. Prieiga per internetą: <http://209.85.135.104/search?q=cache:irsjCZUO9ZQJ:images.katalogas.lt/maleidykla/Fil62/Fil_027_034.pdf+prot%C5%B3+nutek%C4%97jimas&hl=lt&ct=clnk&cd=8&gl=lt>.
32. Landsbergienė, A. Palikti vaikai. Šeimos subyrėjimas? [žiūrėta 2010-07-15]. Prieiga per internetą:<http://209.85.129.132/search?q=cache:qzpDp84YQrAJ:www.alfa.lt/straipsnis/143065/%3FPalikti.vaikai..Seimos.subyrejimas...audio.%3D2007-07-25_06-35+emigrant%C5%B3+palikti+vaikai&cd=13&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.
33. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. (2006). [žiūrėta 2010-10-16]. Prieiga per internetą: <http://64.233.183.104/search?q=cache:ad7CaVOWbvwJ:www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php+migracijos+teorijos&hl=lt&ct=clnk&cd=1&gl=lt>.
34. LLRI (2006). Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. [žiūrėta 2010-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324 >.
35. Lietuvos Respublikos ambasada. Gyvenamosios vietos deklaravimas. [žiūrėta 2010-03-31]. Prieiga per internetą: <http://209.85.129.132/search?q=cache:HSumGMtLTcJ:dk.mfa.lt/l.php%3Ftmpl_into%255B0%255D%3Dindex%26tmpl_name%255B0%255D%3Dm_site_index%26tmpl_into%255B1%255D%3Dmiddle%26tmpl_id%255B1%255D%3D117%26m_e_id%3D84%26menu_i_id%3D12396+asmenys,+deklarav%C4%99+i%C5%A1vykimo&cd=12&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.
36. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas. Nacionalinė administracinė 2009-2011 metų programa. [žiūrėta 2010-03-31]. Prieiga per internetą: <http://209.85.129.132/search?q=cache:Y19SiqmkFGQJ:www.ndt.lt/files/File/viesos_konsultacijos/del_LR_Vyriausybes_nutarimo_del_Nacionalines_antidiskriminacines_progamos.doc+lietuvos+gyventoj%C5%B3+tautyb%C4%97s&cd=26&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.
37. Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V. Šeima abipus sienų. [žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.iom.lt/documents/seima-abipus-sienos.pdf>>.

38. Motieka, E., Adomėnas, M., Daniliauskas, J. Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu. [žiūrėta 2010-10-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.ssc-lietuva.lt/picture/upload/emigracija.pdf>>.
39. Nacionalinės plėtos institutas (2006). Ekonominės migracijos valdymas Lietuvoje: prioritetų nustatymas ir jų įgyvendinimo pasekmės. [žiūrėta 2010-10-01]. Prieiga per internetą:<
http://66.249.93.104/search?q=cache:sQ4HocaegK8J:www.npi.lt/site/Failai/File/SSEG_ekonomines%2520migracijos_galutine.doc+darbo+j%C4%97gos+migracija+Lietuvoje&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=3>.
40. Pilietinės visuomenės institutas. Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai. [žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą:
<http://209.85.135.104/search?q=cache:EPtOnmnOwvMJ:www.civitas.lt/files/Tyrimas_Lietuviu_emigracija_Studija.pdf+lietuvi%C5%B3+migracija&hl=lt&ct=clnk&cd=1&gl=lt>.
41. „Prekyba žmonėmis“, kas tai? [žiūrėta 2010-06-10]. Prieiga per internetą:
<http://www.darbaz.lt/lt/apie_problema_rimtai/prekyba_zmonemis_kas_tai/>.
42. „Protų nutekėjimo“ ir pritraukimo problema. [žiūrėta 2010-06-10]. Prieiga per internetą:
http://209.85.135.104/search?q=cache:-Baen8cJA94J:www.smm.lt/esparama/docs/renginiai/santrauka%252011%252016-spausdini_mui.doc+p+rot%C5%B3+nutek%C4%97jimas&hl=lt&ct=clnk&cd=39&gl=lt>.
43. Sandaitė, J. Emigrantų vaikai - našlaičiai turintys tėvus. [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą:
<<http://209.85.129.132/search?q=cache:NWA-EGIVFUYJ:www.selonija.lt/2009/03/02/emigrantu-vaikai-naslaiciai-turintys-tevus/+vaik%C5%B3+emigracija&cd=7&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>.
44. Savickas, M. (2007). Emigracija - kas nutylima? [žiūrėta 2010-03-06]. Prieiga per internetą <
<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/article.php?id=11711258>>.
45. Sipavičienė, A. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. [žiūrėta 2010-05-09]. Prieiga per internetą:
<<http://64.233.183.104/search?q=cache:7FhtrYP6likJ:tmo.stotis.lt/repository/knyga.pdf+migracijos+procesas&hl=lt&ct=clnk&cd=18&gl=lt>>.
46. Sipavičienė, A. Tarptautinės migracijos vystymosi Lietuvoje istorinė apžvalga: ikisovietinis periodas. [žiūrėta 2010-05-21]. Prieiga per internetą:
<http://209.85.135.104/search?q=cache:t_U0lb367MIJ:www.sociumas.lt/lit/Nr6/migracija.asp+migracija+i%C5%A1+Lietuvos&hl=lt&ct=clnk&cd=2&gl=lt>.
47. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2005-2010 m. [žiūrėta 2010-10-01]. Prieiga per internetą :<Error! Hyperlink reference not valid.>.
48. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. (2008). Demografijos metraštis. [žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą:< http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/list/?cat_y=2&cat_id=3>.
49. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. Emigrantai, deklaravę išvykimą. [žiūrėta 2010-09-

- 20]. Prieiga per internetą:
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020104&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6284&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>.
50. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. Gyventojų skaičius. [žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą:<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010201&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3234&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>>.
51. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. Gyventojų skaičius pagal tautybes. [žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga per internetą:<
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010215&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3236&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>>.
52. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. (2008). Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija. [žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą:<
http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/list/?cat_y=2&cat_id=3>.
53. Šeima ir darbo migracija Lietuvoje. [žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą:<http://www.ssinstitut.lt/dss/page_140.html>.
54. Šavareikienė D., Matuzienė I., Žičkienė S. (2005). Legali migracija į Europos Sąjungą: motyvaciniai aspektai. Socialiniai tyrimai. Nr.1 (5), p.129-135
55. Urbonaitė, E. Ekonominės migracijos politika. [žiūrėta 2009-12-01]. Prieiga per internetą:
<<http://209.85.135.104/search?q=cache:liieps8f1YJ:www.geopolitika.lt/%3Fartc%3D964+migracijos+politika&hl=lt&ct=clnk&cd=8&gl=lt>>.
56. Vaitiekus, S. Tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje. [žiūrėta 2009-11-31]. Prieiga per internetą:<<http://209.85.129.132/search?q=cache:4-7G3ErmI dYJ:dev.eurac.edu :8085/mugs2/do/blob.doc%3Ftype%3Ddoc%26serial%3D1022714882664+lietuvos+gyventoj%20C5%B3+tautyb%C4%97s&cd=37&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>.
57. Valerija. Emigracija – rykštė vaikams. [žiūrėta 2010-04-10]. Prieiga per internetą:<<http://209.85.129.132/search?q=cache:xlyYJ1j6rW0J:padekvaikams.blogas.lt/438078/emigracija-rykste-vaikams.html+vaik%C5%B3+emigracija&cd=19&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>.
58. Vatikano radijas. Vienuolės prieš prekybą žmonėmis. [žiūrėta 2010-10-19]. Prieiga per internetą:
<http://209.85.135.104/search?q=cache:lsh_n_N6OHUJ:www.vaticanradio.org/lit/Articolo.asp%3Fcd%3D209996+prekyba+%20C5%BEmon%C4%97mis&hl=lt&ct=clnk&cd=6&gl=lt>.
59. Vikipedija, laisvoji enciklopedija. Emigracija. [žiūrėta 2010-05-25]. Prieiga per internetą:

- <<http://209.85.135.104/search?q=cache:0473etmiPegJ: =lt&ct=clnk&cd=1&gl=lt> >.
60. Vildžiūnienė, A. Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai. [žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <Error! Hyperlink reference not valid.>.
 61. Urbonaitė, E. Ekonominės migracijos politika. [žiūrėta 2010-08-20] Prieiga per internetą:
<<http://209.85.135.104/search?q=cache:liiepss8f1YJ:www.geopolitika.lt/%3Fartc%3D964+migracijos+apibr%C4%97%C5%BEimas&hl=lt&ct=clnk&cd=1&gl=lt> 2008-08-20
 62. Lietuvos darbo birža [žiūrėta 2011-05-01]. Prieiga prie interneto :
http://www.ldb.lt/TDB/Klaipeda/DarboRinka/Puslapiai/Prognozes_.aspx
 63. Junevičius A. Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos Sąjungai ir Lietuvai. [žiūrėta 2010-05-03]. Prieiga per internetą:
[http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/archive/pdf/2002%201%20\(33\)/8%20Algis%20Junevi%C4%8Dius.pdf](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/archive/pdf/2002%201%20(33)/8%20Algis%20Junevi%C4%8Dius.pdf)
 64. Lietuvos Respublikos ambasada. Gyvenamosios vietos deklaravimas. [žiūrėta 2009-03-31]. Prieiga per internetą: <http://209.85.129.132/search?q=cache:-HSumGMtLTcJ:dk.mfa.lt/l.php%3Ftmpl_into%255B0%255D%3Dindex%26tmpl_name%255B0%255D%3Dm_site_index2%26tmpl_into%255B1%255D%3Dmiddle%26tmpl_id%255B1%255D%3D117%26_m_e_id%3D84%26_menu_i_id%3D12396+asmenys,+deklarav%C4%99+i%C5%A1vykimo&cd=12&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.
 65. Barcevičius E., Tauraitė-Kawai E. ir kt. Ekonominė migracijų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės. [žiūrėta 2011-05-03]. Prieiga per internetą:
<http://www.vpvi.lt/assets/Uploads/Ekonominiu-migrantu-skatinimo-grizti-i-Tevyne-priemonesVPVI-2005.pdf>
 66. Jurkonytė L. (2011). Be žmogaus negali egzistuoti jokia šalis. [žiūrėta 2011-09-03]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-09-12-lina-jurkonyte-be-zmogaus-negali-egzistuoti-jokia-salis/68494/print>

PRIEDAI

